

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Jan Milíč z Kroměříže

Vedoucí práce: prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Ing. Miloš Tibitanečl
Studijní obor: Systematická teologie
Ročník: 3.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 28. března 2018

.....
Ing. Miloš Tibitanci

Poděkování

Děkuji panu prof. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D., nejen za vedení bakalářské práce, ale i za jeho zaujatý a vstřícný přístup ke studentům kombinovaného studia a také všem kantorům, kteří nás po dobu studia provázeli. Děkuji také studijnímu oddělení za trpělivost.

Obsah

Úvod.....	5
1. Církev a společnost v době Milíče z Kroměříže v polovině 14. století.....	6
2. Důležité osobnosti ovlivňující prostředí a názory Jana Milíče z Kroměříže.....	9
2.1. Karel IV. a Arnošt z Pardubic.....	9
2.2. Předchůdce Milíče z Kroměříže Konrád Waldhauser.....	11
3. Jan Milíč z Kroměříže.....	15
3.1. Život Milíče z Kroměříže.....	15
3.2. Milíč z Kroměříže kazatelem.....	19
3.3. Milíčův přesah.....	26
3.4. Milíčovy spisy.....	27
3.4.1. Tři synodní kázání.....	27
3.4.2. Spisy Milíčovy týkající se jeho římské cesty.....	27
3.4.3. Další celky Milíčových kázání a díla.....	28
4. Shrnutí.....	29
Závěr.....	32
Literatura.....	34
ABSTRAKT.....	36
Klíčová slova.....	36
ABSTRACT.....	36
Keywords.....	36

Úvod

Jan Milíč z Kroměříže stojí v našem historickém povědomí jako kazatel, brilantní tvůrce slova, který dokázal nejen svým kazatelstvím, ale i příkladem života pohnout mnohé své současníky k přeměně svých životů. Ač nezanechal po sobě žádnou nosnou filosofickou linii, neboť jeho způsob evangelizace byl v konání současnosti, dokázal směřovat věřící ke spáse. Z tohoto důvodu jsem si jeho osobnost vybral, jako téma bakalářské práce. Jedná se o dobu vrcholného středověku.

Současný stav diskuze o Milíčovi se zaobírá dostatečně nevyjasněnou otázkou o původu Milíče, dále zda Milíče, jako reformátora, zařadit k Husovým předchůdcům nebo jako samostatný fenomén bez hlubší návaznosti na Husa. K otázce případné beatifikace, ač se po Milíčově smrti vynořily názory podporující tuto myšlenku, jsou dnešní názory skeptické, vylučující otevření této diskuze.

Cílem bakalářské práce je zabývat se Janem Milíčem z Kroměříže na pozadí doby, s ohledem na situaci v církvi, s přihlédnutím na vliv osobností v Čechách před Velkým církevním schizmatem.

Práce bude strukturována do čtyř oddílů. První se bude zabývat církví a společností. Druhý bude zaznamenávat osobnosti, které utvářely prostředí a měly bezprostřední vliv na formování Milíče a třetí se bude věnovat samotnému Milíči, jeho životu a dílu. Čtvrtý se pokusí o reflexi předchozího.

Při práci vyjdu z překladů dobové literatury i literatury o Milíčovi v průběhu minulých století. Dále pak ze současné literatury týkající se výše uvedených oddílů. V případě okrajových témat hodlám použít internetových zdrojů.

Jak z výše uvedeného vyplývá, bude použita metoda komparativní a synchronní.

1. Církev a společnost v době Milíče z Kroměříže v polovině 14. století

Pro pochopení pohnutek Jana Milíče je třeba se nejprve podívat do doby a prostředí, které utvářely jeho světové a náboženské smýšlení. Dějinami křesťanství po svém uznání a povýšení na státní náboženství v Evropě se jako červená nit táhne diference mezi mocí církevní a světskou, kdy světská vladařská autorita neustále převyšovala církevní. Církevní moc sice korunovala a pomazávala krále, ve skutečnosti však jmenování církevních hodnostářů, včetně biskupů, podléhala naprostému, až na menšinové výjimky, vlivu místního vladaře. Důležitou úlohu sehrával mocenský germánský zvyk, přičemž germánské kmeny sehrály v dějinách středověku Evropy primární úlohu. Na rozdíl od starořímské moci, kde byl císař vlastnictvím svého vlastního majetku rovný mezi rovnými, byl germánský panovník pánem a vlastníkem celé země a uděloval léna. Konstituování rodové šlechty ve 12. a 13. st. a potvrzení dědických práv Konrádem Otou¹ v českých zemích pak teprve znamenalo rodičí se majetkovou nezávislost na panovníkovi². Místní vladař feudál podle svých možností zřizoval kostely jako potvrzení své autority. Ve vztahu ke kostelu vystupoval jako plnoprávný vlastník. Zakladatel a majitel kostela dosazoval klerika, faráře ke kostelu a jako pozůstatek vlastnických vztahů přecházelo toto právo na jeho dědice. Takto ustanovení klerici byli víceméně poplatní spíše světským než kanonickým ustanovením, neboť se většinově rekrutovali z rodin nižších či vyšších feudálů, případně jejich spojenců. Stejný původ šlechty a duchovenstva vymezoval stejné společenské zájmy, majetek feudálního typu a moc. Ujmutí se úřadu sice podléhalo biskupskému respektive arcibiskupskému schválení, nicméně případy, kdy generální vikář, jako zástupce biskupa odmítl navržené jmenování, jsou naprosto vzácné. V tomto obraze nelze ani předpokládat nějaké důsledné prověřování vhodnosti uchazeče ze strany biskupství³. Omezení vlastnického práva majitelů kostelů na pouhé právo patronátní, tedy vytvoření výlučné závislosti všech držitelů církevních beneficií⁴ na biskupovi a soudní vynětí duchovenstva z pravomoci světské se plně začíná uskutečňovat v Českém království až na konci episkopátu pražského biskupa Jana IV. z Dražic⁵, tedy právě v době počátků Milíčova působení, přestože naplnění církevních požadavků formálně zaručovaly již listiny Přemysla I. z r. 1221 a 1222⁶. Je

¹ Statuta Konráda Oty z r. 1189.

² Srov. JANÁK J., HLEDÍKOVÁ Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, s. 51.

³ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 20.

⁴ Beneficium (z lat. dobrodíní, prospěch), podobně obročí, prebenda - v církevním právu příjem, spojený s určitou službou, postavením nebo úřadem, případně i toto postavení samo.

⁵ Biskupem v letech 1301-1343.

⁶ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 15.

třeba připomenout, že to byl proces postupný. Pro dokreslení obrazu používá Z. Hledíková práci J. M. Klassen⁷, který sestavil údaje o patronátech celých Čech z let 1390-1419, tedy velmi záhy po Milíčově smrti. Tyto údaje lze tedy použít k dokreslení vlivu různých společenských vrstev a církevního obrazu té doby. Klassen uvádí, že z 2 084 farních kostelů pražské diecéze v době výše zmíněné u 1 333 rozhodoval světský patron, u 512 církevní patron, u 70 kostelů se střídaly ve vykonávání práv osoby šlechtické s duchovními, případně šlechtické s měšťany, a u 162 kostelů se patrona nepodařilo zjistit. Přičemž největší počet patronátů byl v rukou nižší šlechty. Pouze v městech pražských, vlivem postavení Prahy a přítomnosti univerzity, byla situace opačná. Ze 44 patronátů farních kostelů bylo 28 duchovenských, 13 světských a u 3 šlo o společný patronát světský a duchovenský⁸. Taktéž společenské, mocensko-majetkové a intelektuální postavení jednotlivých duchovních se diametrálně lišilo a opět největší rozdíl panoval mezi městy pražskými a venkovem. Například v seznamu knih běžných farností, které obsahovaly vizitační protokoly⁹, se jen ojediněle setkáváme s literaturou sloužící k hlubšímu vzdělávání faráře. Literatura se prakticky minimalizuje na knihy zajišťující pouhý chod farnosti, hlavně misály, dále žaltáře, matutinály, graduály, agendy, antifonáře¹⁰. Tomu i odpovídalo naplňování kanonického práva i samotné rozdílné „kanonické povědomí“ duchovních a především farníků na venkově a v Praze. Měl-li například některý vesnický farář po léta ženu a vychovával děti, nebývalo to předmětem stížností nebo pohoršení farníků. V Praze již tato situace byla předem nemožná. Praha byla religióznější než zbytek země a kladla vyšší nároky. Spíše než návštěvy krčmy vesnického faráře, pokud to ovšem nepřekročilo určitou běžnou mez, např. propití vlastního oděvu a tropení výtržností¹¹, vadily osadníkům více požadavky, které je hospodářsky postihovaly. Např. požadavek posláni povozu, aby mohl navštívit nemocné nebo dary, poplatky za svátostné úkony¹² apod. České země církevní strukturu přebíraly jako již hotovou, jako produkt misijní činnosti. Biskupství pražské a olomoucké vystupovala veskrze samostatně, avšak teprve r. 1341¹³ vynětím pražského biskupství z metropolitní mohučské pravomoci a r. 1344 povýšením pražského biskupství na arcibiskupství došlo k definitivnímu církevnímu osamostatnění Čech a Moravy¹⁴ od mohučské arcidiecéze a jejímu přímému podřízení papežské kurii. Jak bylo již naznačeno žil venkovský klerus spíše životem hospodáře nežli horlivého duchovního. A tak jako jinde i zde narážela církevní evangelizační struktura na zvykové, pověrečné, „pohanské“ způsoby života. Projevovaly se např. v podobě úkonů, jejichž provádění mělo

⁷ KLASSEN J. M. *The Nobility and the Making of the Hussite Revolution*, Washington 1978.

⁸ Srov. KLASSEN v HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 31.

⁹ Srov. HLAVÁČEK I. *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích*.

¹⁰ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 36.

¹¹ Srov. Tamtéž, str. 35.

¹² Srov. Tamtéž, str. 37-38.

¹³ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Biskup Jan IV. z Dražic*, s. 165.

¹⁴ Jde o biskupství pražské, olomoucké a toho roku nově založené litomyšlské.

chránit od zla nebo dopomocť k dobrům souvisejících s prosperitou nebo duševním dobrům, či odhalit viníka. S přijetím křesťanství často nemizí, ale přijímají křesťanský ráz. V provinčních statutech z r. 1349 arcibiskupa Arnošta z Pardubic jsou vyzváni faráři, aby s hrozbou vyloučení z církve poučovali farníky, že zařikávání či psaní písmen nemůže odstranit neplodnost stromů, polí a neodvrátí bouři, krupobití. Aby nechodily k hadačům apod. Textů Písma se používalo k uzdravování, dokonce k vyhledání zlodějů, k zařikávání a to i veřejně¹⁵. Pod trestem zbavení benefícia zakázal biskup Jan IV. z Dražic v synodálních statutech již roku 1312¹⁶ vykonávání tzv. ordálií, Božího soudu. Obžalovaný z těžkého zločinu, prohlašující svou nevinu, byl podroben zkoušce žhavým železem, vařící vodou nebo ponořením do studené vody. Oheň nebo vodu mohl žehnat kněz pro potvrzení nebo vyvrácení viny. Proběhla-li procedura bez úhony, byl obžalovaný osvobozen¹⁷. Statuta jeho následovníka Arnošta z Pardubic z 18. října 1343 tento zákaz opakuje, kromě ztráty beneficií navíc s hrozbou vyloučení z církve¹⁸. Jak velkou životaschopnost mají takto do křesťanství naroubované pověrečné způsoby lze demonstrovat ještě v současnosti poukazem například na vánoční zvyky. Klazení šupin pod štědrovečerní talíř pro zajištění finanční prosperity, věštění osudu litím olova do vody, krájení jablek nebo posílání zapálených svíček ve skořápce po vodě. O to větší měly zděděné způsoby vliv na život lidí v době Jana Milíče.

Neustálé mocenské zápolení mezi panovníky, mezi městy a panovníkem a náklady na tyto války první poloviny 14. století vyčerpávaly nejen české země. V českých zemích navíc církve nedisponovala mocí, která by zaručovala kanonickou praxi ve všech farnostech. Ve skutečnosti měl biskup minimální vliv na život většiny z nich. Teprve Jan IV. z Dražic prosadil proti odporu šlechty svrchovanost biskupa nad faráři¹⁹, která se teprve měla uvést v praxi. Ale až po svém propuštění z papežského Avignonu²⁰ mohl začít s postupným uplatňováním církevního práva. To vše se mělo začít měnit nástupem tandemem dvou velkých osobností, které změnily nejen české země, panovníka Karla IV. a posledního biskupa a prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic²¹, následovníka Jana IV. z Dražic.

¹⁵ Srov. HLEDÍKOVÁ Z., POLC J. V. *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, s. 47.

¹⁶ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Biskup Jan IV. z Dražic*, s. 163 a 184.

¹⁷ Srov. Lexikon des Mittelalters IV, s. 1592-1594. In *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, s. 47.

¹⁸ Srov. *Pražské arcibiskupství 1344-1994*, s. 47.

¹⁹ Na synodě z r. 1308 vyhlásil Jan IV. z Dražic nový statut podle norem církevního práva

²⁰ Pro nesouhlas s inkvičinným postupem dominikánů byl obviněn litoměřickým proboštem a dominikánem Jindřichem ze Šumburka u papeže z ochrany kacírství. Byl suspendován a povolán do Avignonu, kde strávil léta 1318-1329.

²¹ Arnošt z Pardubic: 25. března 1297 – 30. června 1364, posledním pražským biskupem r. 1343-44 a zároveň prvním arcibiskupem a metropolitou r. 1344-64. Podléhalo mu biskupství olomoucké a nově založené biskupství litomyšlské (r. 1344).

2. Důležité osobnosti ovlivňující prostředí a názory Jana Milíče z Kroměříže

2.1. Karel IV. a Arnošt z Pardubic

Arnošt z Pardubic prožil dětství v Kladsku, kde byl jeho otec královským purkrabím Jana Lucemburského na blíže nezjištěném některém z jeho hradů²². Otec ho nechal učit svobodným uměním ve škole johanitů v Kladsku, kde došlo k události, která ovlivnila jeho život podobně jako sen Karla v italském Tarenzu²³ a kterou Arnošt osobně sepsal, zapečetil a zanechal ke zveřejnění po jeho smrti opatovickému opatu a kronikáři Neplachovi. Při zpěvu antifony²⁴ při nešporách od něj soška Madony na oltáři s nelibostí odvrátila svou tvář (patrně zlobil)²⁵. Tato událost znamenala pro něj vnitřní obrácení. K dalšímu vzdělání odejel studovat práva do Itálie, neboť v Praze ještě nebyla univerzita. V Bologni a Padově strávil 14 let a předpokládá se, že právě v Itálii se potkal s budoucím Karlem IV. Rodina královského purkrabí jistě nebyla Lucemburkům neznámá. Jako student navštívil i papežský Avignon. Roku 1339 po návratu do Čech byl vysvěcen na kněze a působil v biskupské kapitule u svatého Víta na Pražském hradě, roku 1340 byl jmenován děkanem. Arnošt byl již důvěrníkem markraběte Karla, když se po smrti Jana IV. z Dražic stal na jeho přímělu u papežského stolce pražským biskupem. Karel ho také pověřil poselstvím k papeži ohledně zřízení nového arcibiskupství, jehož metropolitou se také stal. Z titulu této funkce Arnošt korunoval Karla a jeho ženu Blanku z Valois českým králem a královnou 2. září 1347²⁶. Po založení pražské univerzity r. 1348 se stal jejím kancléřem. V roce 1349 vyhlásil provinciální statuta, církevní zákoník, který stanovil hlavní zásady církevního práva. Arnošt z Pardubic byl schopný organizátor a diplomat, jehož služby Karel IV. často využíval, například v době nepřítomnosti Karla v Čechách v letech 1354-55 spravoval celou zemi současně s Karlovým bratrem Janem Jindřichem. V roce 1355 se účastnil v čele české

²² Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Arnošt z Pardubic*, s. 12.

²³ SPĚVÁČEK J. *Karel IV. život a dílo*, s. 93 : „Při přenocování ve vsi Terenzo, poblíž Parmy 15. 8. 1333 z neděle na pondělí se Karlovi ve snu zjevil anděl, který ho ve snu uchopil za vlasy a odnesl ve vzduchu nad veliký šik rytířů, připravených k boji před kterýmsi hradem, a vyzval ho, aby se pozorně díval. Karel viděl, jak jiný anděl s mečem v ruce uťal jednomu z rytířů pohlavní úd a těžce ho zranil. Na Karlův dotaz, kdo je ten nešťastník, řekl mu anděl, že je to Quido Dauphin z Vienne, který byl takto potrestán pro smilstvo. Karla pak odrazil od podobného jednání a vyzval ho, aby varoval i svého otce. Když byl Karel ráno probuzen královským komorníkem Tomášem z Villeneuve, řekl mu, že Dauphin zemřel. Ten se mu však vysmál a podobně učinil i král Jan, domlouvaje synovi, aby nevěřil snům. Teprve později se všichni dověděli o skutečné Dauphinově smrti v boji.“

²⁴ Antifona – v liturgii krátká básnická skladba biblického či nebiblického námětu (např. ze života svatých) vsouvaná mezi zpěv žalmů nebo hymnů.

²⁵ Srov. HLEDÍKOVÁ Z. *Arnošt z Pardubic*, s. 20.

²⁶ Do té doby korunoval české krále mohučský arcibiskup.

zemské hotovosti spolu s nejnámější šlechtou Karlovy římské cesty k císařské korunovaci a měl tu čest tvořit na této cestě osobního strážce Karlovy manželky Anny Svídnické²⁷. Z výše uvedeného vyplývá, a jak také předpokládají životopisci obou osobností, že Karlův vztah s Arnoštem z Pardubic nebyl jen partnerský, ale i přátelský. Cílem Lucemburků byla římská korunovace a Karlova vize pak vytvořit z Čech a Prahy mocenské, kulturní, vzdělanostní a i duchovní centrum říše. Používal k tomu všechny dostupné pragmatické způsoby a znalosti. Z mládí znal papežský avignonský a oslnivý francouzský královský dvůr, kde byl vychováván a s nimiž udržoval čilé styky. Jeho politika používala nejen smlouvy, privilegia, obsazování důležitých postů v říši svými spojenci²⁸, vojenské zásahy, sňatky²⁹, ale i to co bychom dnes nazvali intrikami³⁰. Byl výborný diplomat, dokázal i ustoupit, prokázat trpělivost i překvapit rozhodným postupem, jak dokázal i při své římské jízdě k císařské korunovaci (28. 9. 1354 - 15. 8. 1355)³¹. Spojení a porozumění těchto dvou osobností s cílem vytvořit z Prahy a Čech vzor pro celou říši znamenalo nejen mír v zemi, ale i výstavbu a církevní obnovu, jejímž zastřešovatelem byl právě Arnošt z Pardubic. Silné šlechtické rody již neprosazují svůj odpor nebo nesouhlas s Karlem vojensky, tak jako s jeho otcem Janem, ale na sněmech³². Zemi za dobu Karlovi vlády prakticky nepostihlo žádné vojenské tažení zvenčí.

U církevní obnovy bychom se mohli pozastavit. Ve skutečnosti nešlo ani tak o obnovu jako spíše o misii, která nebyla v předchozích staletích z různých důvodů dotažena. Situace v Čechách nebyla jako v Itálii a papežské Francii, kde ke kanonickému povědomí přispívaly slovné školy a his-

²⁷ Král Karel byl v té době se svým vojskem již v Itálii.

²⁸ Jako císař si Karel udržel po celou dobu své vlády nezávislost na politice papežů, i když s jejich pomocí se vlády ujal. Papežové Urban V. a Řehoř XI. se zavázali obsazovat říšská biskupství jen se souhlasem císařovým (PELZEL F. M. *Lebengeschichte des Römischen und Böhmischen Königs Wenceslaus*, díl 1, s. 51. In HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 167), což znamenalo obsazení pročeských biskupů v Trevíru, Mohuči, Magdeburku, Špýru, Metách, Würzburku a dále pak v Bamberku, Míšni, ještě dříve Lucemburkové prosadili biskupa ve Vratislavi. Také na přístupové cestě k Itálii obsazením aquilejského patriarchátu a tridentského i brixenského biskupství. Co se Čech týkalo, získal Karel od Urbana V. slib, že neudělí žádné uprázdněné beneficium v Čechách bez císařova souhlasu (PALACKÝ F. *Über Folmerbücher*, díl 2, s. 24. In HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*, s. 28).

²⁹ Postačí dva příklady jeho samotného. Ve hře o kurfiřtské hlasy si bere za manželku Annu, dceru falckrabího rýnského Rudolfa (jednoho z volitelů) a tím definitivně do svého tábora přivádí nejsilnějšího spojence proti lucemburské koalici durynského hraběte Güntera. Roku 1351 zemřel Karlovi jeho ani ne dvouletý syn Václav, kterého zaslíbil dědičkou Svídnicka Anně, v té době dvanáctileté. 2. února 1353 pak v Praze umírá jeho druhá žena Anna Falcká a Karel se ocitá nejen bez mužského dědice, ale i bez ženy. Právě sedmatřicetiletý Karel si sám bere 27. května 1353 v Budíně za manželku Annu Svídnickou a řeší tak zároveň i své mocenské vakuum ve Slezku.

³⁰ Nejnámější je případ „lži Waldemara“, který se vydával za zesnulého braniborského markraběte a kterého Karel použil v politické hře proti Ludvíku Braniborskému, právoplatnému dědici (Srov. FIALA Z. *Předhusitské Čechy*, s. 116-118).

³¹ Srov. SPĚVÁČEK J. *Karel IV. život a dílo*, s. 238-243.

³² Např. generální sněm stavů v roce 1355 zabránil Karlovi prosadit *Majestas Carolina*, zákoník kterým chtěl Karel omezit vliv a moc stavů (Srov. HRABÁK J. a kol., *Dějiny české literatury I: Starší česká literatura*, s. 124).

torie. Obyvatelstvo, jak naznačeno výše, bylo ještě plno pohanských zvyklostí, spíše než nových herezí. Oblibovalo si v tomto duchu spíše fantastní kázání farářů o neskutečných činech a zázracích svatých a legendy, spíše než moralistní svědectví evangelia³³. Značná část lidu pohlížela na bohoslužebné úkony, svátosti i řeč, která je provázela jako na prostředky kouzelné³⁴. Byla to doba zázraků a vidění, ať už skutečných nebo domnělých. A již výše zmíněný původ a vzdělání farářů tomu přispíval. To se podstatněji začíná dařit měnit, s podporou Karla, Arnoštovi z Pardubic. Vydává synodní a poté zemská statuta, provádí vizitace, nová beneficia obsazuje svými lidmi. Pražské arcibiskupství s podřízenými biskupstvími olomouckým a litomyšlským získávají jednotnou strukturu a řád, který je ožívován pravidelnými synodami. Církev bohatne a na druhou stranu se stává církevní kariéra výnosným povoláním se všemi svými nešvary, tak jako ve všech vyspěle christianizovaných zemích. Jediné co Arnoštovi chybí je duch, který by šířeji rozdmýchal a zapálil v lidech plamen obnovy a ten právě přichází do Prahy roku 1363 v osobě Konráda z Waldhausu.

2.2. Předchůdce Milíče z Kroměříže Konrád Waldhauser

Nebylo by kazatele Milíče, nebylo-li by kazatele Konráda. Konrád řečený Waldhauser (Waldhauský, Waldhausenský apod.) se narodil mezi léty 1320 – 1326 patrně v Horních Rakousích, kde se nachází působiště, které mu dalo jméno, waldhausenský klášter³⁵. Byl kanovníkem řádu sv. Augustina. Tato řehole, v té době moderní, dnes se tento proud nazývá novoaugustinianismem, se těšila oblibě císaře Karla i arcibiskupa Arnošta³⁶. Je pravděpodobné, že jako chlapec navštěvoval klášterní školu, kde se vyučoval zpěv a latina. Dalším pokračováním waldhausenských odchovanců byla škola v Krumlově³⁷, kde můžeme předpokládat setkání s Rožmberky. Zde se přidaly základy matematiky, astronomie, rétoriky a dialektiky. Studoval také bibli a církevní otce zvláště ty, kteří vykládali Písmo, Augustin, Jeroným, Basilej, Řehoř Naziánský a Nysejský, Řehoř Veliký, Origenes, Cyril, Jan Zlatoústý, Hilarius, Athanasius, Theofil, Beda aj³⁸. Patrně roku 1349 je vysvěcen na kněze³⁹ a hned od počátku se věnuje kazatelství, neboť v roce 1364 píše

³³ LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 14: „... Jest otázka, zda životopisy svatých, jak se čtou v pašionálech a legendách, jsou schváleny, tak že by se mohly bezpečně kázati lidu vůbec, zvláště však jest otázka vztahující se k utrpení sv. Markéty, o níž se vypravuje, že ji ďábel v podobě draka pohltil a že ďábel čili drak pukl a jiný ďábel že vržen na zemi, pošlapán a k otázkám Markétiným odpovědi dával, co souditi o ostatních nemožných věcech obsažených v jejím utrpení?...“

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 15.

³⁵ Založen r. 1146.

³⁶ Srov. Tamtéž, s. 22.

³⁷ Odpovídaly by tomu vztahy Rožmberků s pasovským biskupstvím i klášterem samotným (GROLLOVÁ J. *Memento mori středověkých reformních postil*, s. 84).

³⁸ Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 29-30.

³⁹ Waldhaus náležel do passovské diecéze.

Konrád rakouským krajanům, že kazatelský úřad koná již patnáct let a to hned od samého počátku svého kněžství⁴⁰. Nezůstává ovšem ve Waldhausu. Přichází jubilejní Svatý rok 1350, vyhlášený papežskou bulou *Unigenitus Dei Filii* Klementem VI. a Konrád, tak jako nespočetné zástupy poutníků putuje do Říma uctít narození Ježíše Krista a získat plnomocné odpustky. Období těchto let znamená velký předěl ve smýšlení Evropy. Očekávání poutníků, toužících po ryzí církvi jsou v Římě podrobena těžké deziluzi, kterou si odnáší do svých domovů. A následná morová epidemie, která se kromě Čech a Balkánu v letech 1349 – 1352 přežene téměř celou Evropou, přispěje k apokalyptickému smýšlení obyvatelstva. Tato rána do smýšlení je dlouhodobá, kulminace moru v letech 1357 – 1360 a 1363 – 1366 zasahuje téměř celý známý svět a to již i do našich zemí, jak je bezpečně doloženo v letech 1357 – 1363⁴¹, protože epidemie se v cyklech opakuje. Uvádí se, že „černé smrti“ podlehla v tomto největším náporu třetina až polovina evropského obyvatelstva. Žádná z následujících epidemií již neměla takovýto drastický průběh. Dopad na psychiku byl takový, že se po Evropě opět začalo šířit flagelantské hnutí⁴². Konrád je po návratu z Říma posílen v rozhodnutí kázat. Káže i po cestě, doma po okolí a hlavně ve Vídni a to i před vévodou Albrechtem II (15. března 1351)⁴³. Je patrné, že se Konrád v té době začal těšit jisté oblibě ve vídeňských kruzích, navazuje kontakty s představiteli katedrální školy u sv. Štěpána a po jejím založení r. 1365 i s vídeňskou univerzitou. Asi r. 1362 píše Konrád dopis passovskému biskupu Gottfriedovi, ve kterém je již patrná jeho kazatelská „zmužilost“. S lítostí, ale tvrdě napadá biskupovu nečinnost ohledně kněžských zlořádů, především

⁴⁰ Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 31.

⁴¹ Epidemie byla r. 1347 zavlečena janovskými loděmi do Středomoří z Orientu a do r. 1352 zaplavila téměř celou Evropu. První zmínky o průniku epidemie k českému pohraničí jsou z roku 1349, kdy se převalila přes Alpy do Bavor, odtud do Pomohani, Rakous a Uher. V následujících dvou letech potom pustošila okolí měst Würzburgu, Řezna, Norimberku, proniká dále do Slezka a do Polska. Z roku 1353 již nejsou z žádných velkých evropských měst zmínky o epidemii. Avšak již r. 1356 se z nevelkého ohniska v Hesensku začala šířit pandemie do celé Evropy. Kulminovala v letech 1357 – 1360 a 1360 – 1363 a zasáhla celý známý svět. Druhá silnější vlna postihla Čechy v letech 1380 – 1382, její účinky nebyly již tak drastické, přesto kronikářské zprávy hovoří o desítkách tisíc obětí. Do roku 1650 se morové epidemie opakovaly v intervalech zhruba dvou let a teprve po skončení třicetileté války se začaly prodlužovat. Srov. SVOBODA J. *Historie morových epidemií*; [online] <http://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-9/historie-morovych-epidemii.html>.

⁴² Flagelanti – (flagelant – z lat. flagellare – bičovat) náboženské hnutí, které vzniklo v italské Perugii v roce 1260. Projevovalo se kajícími úkony až po sebestřastství přívrženců, jež chtělo být projevem pokání za hříchy světa. V roce 1348 povolil papež Klement VI. jejich obřadné procesí v Avignonu právě kvůli prosbám za morovou nákazu. Hnutí velmi záhy upadlo do heretických praktik a procesí se neobcházela bez výtržností. Ten samý papež 20. října 1349 na dobrozdání pařížské univerzity hnutí zakázal. Českých zemí se hnutí, po vyhnání ze země Arnoštem z Pardubic, který byl spolu s Karlovým bratrem Janem Jindřichem místodržícím země, dotklo jen okrajově. Nicméně stále propukalo v reakci na opakuující se vlny morové nákazy. V roce 1417 bylo hnutí odsouzeno na kostnickém koncilu (HLEDÍKOVÁ Z. *Arnošt z Pardubic*, s. 63).

⁴³ Srov. KLICMAN L. Ottův slovník naučný sv. XXVII, s. 122. In LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 33.

svatokupectví⁴⁴. František Loskot se domnívá, že Konrád se v Praze objevuje po Velikonocích 2. dubna 1363, ale odjíždí ještě před příjezdem císaře Karla 1. května. Kázání podle odezvy vedl proti žebravým mnichům a setkal se s úspěchem, neboť císař Karel, který se o něm doslechl, ho povolal zkrze Rožumberky a se souhlasem jeho waldhausského probošta zpět do Prahy a přiděluje mu 17. srpna se souhlasem arcibiskupa Arnošta k obživě uvolněnou faru Všech svatých v Litoměřicích. 29. září pak začíná svou kazatelskou činnost v kostele u sv. Havla v Praze⁴⁵, kde káže německy a latinsky. Praha byla největším městem střední Evropy, centrem říše, s univerzitou založenou v roce 1348, s přílivem nejen řemeslného, ale i učeného obyvatelstva všemožného smýšlení. Podstatným krokem k rozvoji vzdělání pak bylo založení Karlovy koleje r. 1366. Čechy se nacházely po právě odeznělé největší morové ráně. Je na místě připomenout, že v Čechách se již nacházel poměrně početný klérus, který v podstatě tvořil stát ve státě⁴⁶. Ale právě díky vztahu arcibiskupa Arnošta a císaře Karla nedocházelo ke střetům mezi církevní a světskou mocí, jak známe z dřívější i pozdější doby⁴⁷. Konrád začíná kázat proti okázalému a „necudnému“ odívání, módnímu nošení rohů na hlavách žen, nošení špičatých bot u mužů apod. Kázání má svůj praktický dopad, kanovník Beneš píše po smrti Konráda, že ustalo přepychové odívání⁴⁸. Dále kritizuje masopustní veselí, pýchu a nadutost („... pánové více než chudí lhau, poněvadž nikdo se neodvážil poukázat na jejich lež.“), lakotu a lichvářství⁴⁹, nechotu platit desátky duchovním. Lékařům vytýká, že nechtějí navštěvovat chudé nemocné, pranýřuje hru v kostky a karty a s tím související náboženskou lhostejnost. Že kněží i řeholníci se bojí kárat hříšníky, aby nepřišli o ovečky, pojmenovává tři příčiny, proč se nemluví pravda – 1. učitel ji sám nezná nebo nemiluje, 2. mnozí zapomněli na hněv Boží, touží více po penězích než po duších, 3. bojí se bližního a proto mlčí. Mnozí plebáni (faráři) jsou leniví, kněží milují tance, pěkné ženy, honící psy a sokoly a spí dlouho, ráno ke chválám nevstávají. Mezi kněžími je mnoho svatokupců a klaní se dvěma telatům, totiž marnosti světa a žádosti těla⁵⁰. Káže také proti

⁴⁴ Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 34-35.

⁴⁵ LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 36-38.

⁴⁶ FIALA Z. *Předhusitské Čechy*, příloha 1, uvádí více jak 150 klášterních domů té doby.

⁴⁷ Domnívám se, ač dnešní moderní člověk takto neuvažuje, že za souhru těchto osobností podstatně mohou již výše zmíněné mystické zážitky obou, které nasměrovaly jejich životy. Středověký člověk dbal více na záchranu duše, než konečného těla a mystický zážitek, třeba negativní, znamenal projevený zájem Nebe o jeho osobu, na který se muselo nějakým způsobem zareagovat. Životopisy svatých vypovídají o takových obráceních a ty nebyly v té době neznámé. Mystický zážitek Arnošta se soškou pany Marie a Karlův sen o andělovi (a to i přes Karlovo účelové jednání) oba nasměroval stejným směrem k dosažení dokonalosti a na této cestě si vycházeli vstříc. A to i tak, že je někdy těžko rozpoznatelné, zda nápad, např. uspořádání Nového Města pražského, pochází z hlavy arcibiskupa Arnošta nebo císaře Karla.

⁴⁸ Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 43.

⁴⁹ Nakoupit levně a v nouzi prodat draze, i to se považovalo za lichvu a do té doby to nebylo kritizováno, kvůli možnosti případných darů, dědictví nebo příslibu bohatého pohřbu ze strany takto prosperujících.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 41-57.

mnišským řádům, zvláště žebravým⁵¹. Dokonce žádá arcibiskupa Arnošta, aby proti nim zakročil, také kvůli svátostem např. zpovědi, které žebraví mniši udíleli i bez zřejmé pravomoci, pověření. Arnošt se diplomaticky vyhne s poukazem, že nespádají pod jeho pravomoc. Útoky Konráda a také to, že mnišským řádům odvedl posluchače, tedy potenciální dárce, vyvolaly odezvu. V prosinci 1363 přijel do Prahy s papežským legátem mistrem bohosloví Šimonem z Langresu generál dominikánů, kterému mniši žalovali, a ten hledal zastání u arcibiskupa Arnošta. Spor vznikl kvůli tomu, že řád dominikánů přijal jistou novicku za peníze, což byl tehdy běžný postup, nicméně svatokupecký. Arnošt nakloněný reformnímu kázání činí pouze kosmetické zákroky, než se spor vyřeší, nesmí Konrád opustit Prahu. Svou roli sehrálo i to, že Konrád byl pozván císařem Karlem. Konrád spor obhájil, nicméně vztahy s žebravými řeholemi zůstaly vyhocené až do jeho smrti. Dne 30. června 1364 umírá Arnošt z Pardubic a na jeho místo přichází další příští Karlův důvěrník olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi. Kontinuita je zachována. Patrně na přelomu let 1364-65 se Konrád vzdává fary v Litoměřicích, aby na popud Karla převzal jednu z nejpřednějších far v Praze, totiž chrám panny Marie v Týně⁵². Nepůsobí jen v Praze, v roce 1365 ho nalzáme v Žatci, kde proti sobě popudil minority. U římské kurie a vévody bavorsko-strubinského Albrechta si vymínil svobodný list k cestování po jeho zemích a 22. února 1366 na doporučení císaře Karla vydal papež Urban V. skrze souhlas Jana Očka Konrádovi dovolení kázat v celé provincii pražské a salcburské. K tomu si musel ale opatřit povolení od místních farářů a nekázat v čase jejich činnosti⁵³. Půtky Konráda s žebravými řeholemi trvaly po celou dobu jeho působení a nevyhnul se jim ani v Římě roku 1369, kam odejel jako zástupce pražských farářů ke kurii právě v jejich sporu o čtvrtinu pohřebného s pražskými žebravými řády a také se zprávami od Jana Očka císaři Karlovi, který byl v té době již několik měsíců v Itálii. Po návratu z Itálie umírá Konrád 8. prosince 1369 v Praze⁵⁴.

Konrád byl člověk spíše praktický než spekulativní. Zastával spíše střídmost a umírněnost než askezi⁵⁵. V protikladu k tehdejšímu asketickým zvyklostem věren augustiniánským kanovníckým statutám⁵⁶ chodil do lázní, což se ostatně stalo i důvodem k jeho napadání ohledně „mravnosti“. Je to již závan renesančního smýšlení. V kázání používal spíše citace, než vlastní teologické vývody. Jako konzervativní se jeví vztah ke kacírství, kde zastává stanovisko středověké, nikoli misionářské. Kritizuje šlechtu, že někteří na svých panstvích tolerují kacíře. Kritizuje i jejich námitky, že pokud budou

⁵¹ Dominikáni, minorité, augustiniáni, karmelité.

⁵² Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 80.

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 81.

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 91-92.

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 47.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 24-25 : Kladou důraz na vnitřní zbožnost spíše než na vnější projevy, dále na studium, ale také na osvěžení tělesných sil a hygienu. Bratři se mají každé ráno nejen omývat a česat, ale nejméně jednou za 14 dní podstoupit koupel a obnovit pleš na hlavě.

pálit kacíře, jejich výdělků klesnou a každý sedlák raději uprchne, jako nepravověrné. Tolerance v moderním smyslu zde nebyla. V Postile⁵⁷ studentů svaté pražské univerzity⁵⁸ nabádá, že věda je znát zákon, písma a rozumět prorokům, věřit evangeliu a znát epištoly. Odrazuje studenty, aby se svobodným uměním⁵⁹ příliš nevěnovali, neboť nemohou prospět k životu, myšleno věčnému, a poukazuje na příklad sv. Jeronýma, který byl pokárán andělem, že se zaobírá výplody pohanů (četl Cicera)⁶⁰. Konrád požíval přízně Arnošta a zvláště Karla, kteří přáli obrodě a bez jejichž ochranných zásahů by se jistě dostal do nemalých problémů. Podobně pak oba drží svou ochrannou ruku nad Milíčem z Kroměříže. Konrádova kazatelská činnost byla ovšem excelentní a způsobila, že se jeden z bývalých úředníků Karlovy kanceláře rozhodl zanechat zajištěného živobytí v církevní kariéře a věnovat se nejisté kazatelské činnosti – Milíč z Kroměříže.

3. Jan Milíč z Kroměříže

3.1. Život Milíče z Kroměříže

Milíč byl ve starších spisech od dob Bohuslava Bílejovského v 16. st. nazýván Janem Milíčem. Což neodporuje skutečnosti, protože na jméno Jan byl pokřtěn. Sám ovšem se na listinách podepisuje pouze *Miliczius de Chremsir* a jeho současníci ho také tak jmenují, dva jeho žáci, autoři jeho životopisu a např. Tomáš Štítný ze Štítného. Pokřtěnci dle patrona Jana Evangelisty, miláčka Páně, byli nazýváni „Milíči“ na rozdíl od pokřtěnců patrona Jana Křtitele. F. Loskot se domnívá, že jméno Jan pak hovorově odpadlo. Je to logické, neboť je již obsahově vyjádřeno ve jménu Milíč (Milíč = miláček Páně = Jan Evangelista). O Milíčově narození, původu, vzdělání a působení do okamžiku, kdy se roku 1358 objevil v císařské kanceláři, panují pouze teorie. První relace Milíčova životopisu pochází z neznámého rukopisu, případně jeho opisu augustiniánského kláštera v Třebíči, nyní také nezvěstném, *Vita venerabilis prebysteri Milici, praelati ecclesiae Pragensis*⁶¹. F. Loskot v souladu s Prameny dějin českých⁶² předpokládá, že se Milíč narodil v Kroměříži z měšťanského rodu⁶³ a prvotní vzdělání absolvoval tam-

⁵⁷ Postila – (z lat. *post illa verba* – po těchto slovech, tedy po čtení Písma) – název pro výklad liturgického biblického textu nebo pro sbírku takových výkladů.

⁵⁸ Jeho nejznámější dílo, položilo jakýsi základ kazatelské školy.

⁵⁹ Existovalo sedm svobodných umění, rozdělených na *trivium* – tři obory spojené s řečí, či slovem (gramatika, rétorika, dialektika) a *kvadrivium* – čtyři obory spojené s čísly (aritmetika, geometrie, astronomie a hudba).

⁶⁰ Srov. LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*, s. 105.

⁶¹ Život ctihodného kněze Milíče, preláta metropolitního kostela pražského, srov. Balbín B. *Historické rozmanitosti království českého*.

⁶² Srov. *Prameny dějin českých. Díl I: Životy svatých a některých jiných osob nábožných*, s. 303-304.

⁶³ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, přel. BOUŠE Z. V., s. 11.

těž⁶⁴. Další předpoklad vychází z toho, že dále studoval na latinské škole při biskupském chrámu v Olomouci, což mu umožnilo získat místo v kanceláři markraběte Jana Jindřicha⁶⁵ nebo biskupa Jana Očka⁶⁶. Milíč se vyznačoval dobrou znalostí latiny a proto se i předpokládá, že si ji zdokonalil na některé zahraniční škole. V úvahu připadá Itálie, neboť neovládal němčinu, německy se začal učit až v pokročilém věku, hlavně z důvodu, aby svá kázání mohl zprostředkovat i německy mluvícímu obyvatelstvu. Univerzitního vzdělání však nedosáhl⁶⁷. Vzdělání si postupně rozšiřoval vlastním studiem⁶⁸. M. Kaňák se přiklání ke staronové teorii, že Milíč pocházel ze starobylého, poměrně majetného rodu vladyků z Tečovic u Malenovic poblíž Zlína. Panství zahrnovalo šest vesnic⁶⁹ s farou v Tečovicích. Panství vlastnil r. 1307 pan Buně z Tečovic⁷⁰, ženatý s paní Rychkou, které upsal na vsi Buňově věno a s nímž měl tři syny, Milíče, Racka a Buňu. Že byl tento Milíč knězem je potvrzeno roku 1350 při prodeji tečovického zboží⁷¹. Roku 1350 prodali tři bratři tečovické panství i s celým příslušenstvím českému pánovi Čenkovi z Bechyně, posléze následujícího roku prodávají i manželky bratrů Buňe a Racka svá věna, která měla v Kračovicích a Tečovicích a obě rodiny se z bývalého panství stěhují. V té době rodiče bratří již pravděpodobně nežijí, protože paní Rychka roku 1348 odkazuje panství, kromě svého věna vsi Buňova, svým synům. Ale jak výše zmíněno při prodeji o dva roky později již figurují bratři jako plnoprávní vlastníci. Nepředpokládá se, že by se paní Rychka v případě dalšího sňatku svého věna vzdala. Racek a Bohuně pak přijali v Hulíně jedno z lén olomouckého biskupa Jana Očka a nadále se píší jako Racek a Bohuněk z Hulína⁷², jejich jména pak v letech 1353-64 vykazují záznamy manských desek⁷³. Uvědomíme-li si to, že středověká vyšší společnost byla protekcionistická (jak by bratři k manství v Hulíně bez přímlyvy zastánce přišli?), a že roku 1353 je mezi kroměřížskými kanovníky uváděn jistý Militius, který měl prebendu v Martinicích u Holešova⁷⁴, můžeme usuzovat na příbuznost událostí a jmen a na souvislost s pozdějším kazatelem Milíčem, který se těšil přízni právě Jana Očka, jak bude dále ještě zmíněno.

⁶⁴ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 14-15.

⁶⁵ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 17.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 14.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 17.

⁶⁸ *Prameny dějin českých. Díl I*, s. 435 : „Neb ačkoli byl dříve jen jednoduchý kněz a písař při dvořích knížat, stal se pak, když jej duch Kristův navštívil, tak moudrým a ve všem tak učeným, že lehko mu bylo pětkrát za jeden den kázati, totiž jednou latinsky, jednou německy a třikrát česky ..., přiváděje přitom v jednotlivých věcech ze svého pokladu vědění okolnosti nové a staré k platnosti a ve velkém pořádku, se zvláštním důrazem a vždy dobře rozměřené,..."

⁶⁹ Tečovice, Otrokovice, Buňov, Lhotu, Lúky a Březovou (Zemské desky Olomoucké I., č. 159. In KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 11, pozn. č. 9).

⁷⁰ Codex dipl. Morav. VI., 7. In tamtéž, s. 10, pozn. č. 10.

⁷¹ Zemské desky Olomoucké I., č. 159. In tamtéž, s. 11, pozn. č. 12.

⁷² Srov. Tamtéž, s. 12.

⁷³ LECHNER K. Die ältesten Belehnungen und Lehensgerichtsbücher I., 1-5, 7, 8, 10-13, 15, 18, 24, ; II., 17, 19, 21-25; III., 7-31, 33, 35, 39. In tamtéž, s. 12, pozn. č. 19.

⁷⁴ WOLNÝ G., KIRCHL, Topographie von Mähren II., 1835, 84. In tamtéž, s. 11, pozn. č. 3.

Prakticky však nelze dokázat totožnost Milíče z Tečovic s kanovníkem z Kroměříže a kazatelem Milíčem. M. Kaňák ještě předkládá problém kněžského svěcení, které v olomoucké diecézi není doloženo ani u „Milíče z Tečovic“, ani u „kazatele Milíče z Kroměříže“, přesto že je doloženo kněžství u obou jmen⁷⁵. Pokud přijmeme domněnku, že k němu došlo v zahraničí na případných studiích, spíše to totožnost obou jmen přiblíží, než vyvrátí. Z těchto údajů by se pak dalo vyvozovat datum narození, odvozené z doby, kdy již bylo známo kněžství Milíče, přijmeme-li ztotožnění osob v souvislosti se záznamem z r. 1350 o prodeji tečovického zboží, na okruh okolo roku 1320.

Působištem Milíče byla Kroměříž, v roce 1558 ho již prokazatelně nacházíme v Karlově císařské kanceláři v Praze. Postupně zastává místo registrátora. Zapisoval v kanceláři vyhotovené listiny do rejstříku od 29. června 1358 do 18. února 1360, jako korektor kontroloval, zda se koncept listiny shoduje s výsledkem od 29. února do 17. září 1360, jako notář vyhotovoval listiny z rozkazu císaře, kancléře nebo jiné nadřízené osoby od 10. listopadu 1360 do 7. října 1362⁷⁶. Pro Milíče je to kariérní pád. Z kanovníka v Kroměříži, jak se předpokládá, na místo sice v císařské kanceláři, ale pouhého zapisovače listin. Milíč byl oblíbencem Jana Očka, který mu zajistil církevní místo, ale nyní se ocitl v Praze a jeho nadřízeným už byl litomyšlský biskup Jan ze Středy⁷⁷. Jan Očko byl ovšem diplomat císaře Karla a vedl s ním a pro něj různá diplomatická jednání, v císařské kanceláři se pohyboval a jistě Milíče ze zřetele neztratil. Uvážíme-li nižší vzdělání Milíčovo a to, že nedisponoval v té době dobrou němčinou, může se tento postup – nepostup jevit jako kariérní zkouška, umožňující Milíčovi seznámit se s dvorskými postupy, s výhledem na budoucí příhodnější zařazení. Tomu by odpovídal i jeho rychlý kariérní postup a také to, že se s Janem Očkem účastnil některých diplomatických cest – do Norimberku (podzim 1358), do Vratislavi (únor 1359) a vícekrát do Bavorska (mezi srpnem 1360 a lednem 1362)⁷⁸. Ohledně Milíčových předpokladů a schopností panoval v císařské kanceláři úzus. Můžeme tak usoudit z toho, že 21. ledna 1361 na žádost Jana ze Středy udílí papež Inocenc VI. provizi na případné uvolněné obročí v pražské diecézi pro Milíče „clerum Olomucensis diocesis“⁷⁹. Asi na podzim roku 1362 je pak jmenován zástupcem arcijáhna Jana de Marolio, jenž aniž by žil v Čechách, získal tento úřad od papeže Inocence VI. jako výnos-

⁷⁵ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 13-14.

⁷⁶ Listiny BÖMER J. F., HUBER A. Die Regesten des Kaiserreiches unter Kaiser Karl IV., XLIII; KLICMAN, Ottův sl. n. XVII. s. 338. In LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 18-19.

⁷⁷ TADRA F. Kanceláře a písaři v zemích čes. za králů z rodu lucemb. Jana, Karla IV a Václava IV. (1892). In KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 14, pozn. 33.

⁷⁸ Listiny BÖMER J. F., HUBER A. Die Regesten des Kaiserreiches unter Kaiser Karl IV. (1897) č. 2.800 n. In tamtéž, s. 15, pozn. č. 34.

⁷⁹ Tamtéž, s. 15 v pozn. č. 36 uvádí rozdílný pohled Fr. Loskota a B. Zlámala, zda pojem *clerus* znamená v tomto případě pouze nižší svěcení nebo jeho celou škálu svěcení od první tonsury až po presbyterát. V prvním případě by ke kněžskému svěcení došlo později, ne jak se v textu předpokládalo. Ale ani o tomto nejsou záznamy.

nou prebendu⁸⁰. Prebenda znamená povinnosti právní, finanční, pastorační a vizitační a také nové zkušenosti pro Milíče. Dne 21. srpna uvedl Milíč kněze Svacha na patronátní statek ve Tmáni a to z funkce pražského sakristána⁸¹. Což je funkce strážce chrámu sv. Víta a hrobu sv. Václava spojená s kanonikátem. Zde měl různé povinnosti k bonifantům, služebníkům a duchovním a také s chrámovým kustodem nést drobné náklady na chrámové potřeby⁸². Pakliže Milíč neměl do té doby kněžské svěcení, muselo k němu dojít během tohoto pražského účinkování, jak předpokládá F. Loskot⁸³, protože výše zmíněné úřady (zástupce arcijáhna a funkce sakristána) to již vyžadovaly. F. Loskot tedy předpokládá, že Milíč absolvoval úřednickou dráhu na Moravě u markraběte Jana Jindřicha, poté přestoupil do císařské kanceláře, pak se vzdává úřednické kariéry, nechává se vysvětit na kněze, aby se dále mohl věnovat církevní kariéře, a tedy že kanovník Milíč z Kroměříže není totožný s naším Milíčem kazatelem, jedná se pouze o shodu jmen. Ale jak by mohl Milíč přijmout hned krátce po sobě dvě zodpovědné církevní funkce, bez předchozí církevní zkušenosti? A Jan ze Středy, který pro něho shání beneficium a téměř každý rok jej povyšuje, by také snadno nepropustil nadějného úředníka, kdyby pro to nebyl důvod předchozí kariéry. Vždyť císařskou kancelář si také musel projít odspoda.

Milíč se tedy v roce 1362 vzdává úřednické kariéry notáře v Karlově kanceláři, aby se vydal na kariéru církevní. Zpětně se tedy jeho profesní vývin už nejeví jako kariérní pád, ale spíše jako systematický až promyšlený postup. Ne že by jednotlivé funkce pro něho byly připraveny, ale jakmile se uvolňují, je do nich s ohledem na možnosti dosazován. S Milíčem je počítáno a to i do budoucna⁸⁴. Postupy v kanceláři a následující církevní úkoly naznačují, že s ním sice nebylo počítáno na předem připravené konkrétní místo, místa si s největší pravděpodobností nevybíral, byly mu nabízeny a on s nimi souhlasil, ale bylo s ním počítáno jako s nadějným, loajálním a schopným kádrem. Jak předpokládáme, za sebou má tedy církevní praxi v Kroměříži, poznává zákoutí císařské kanceláře, s Janem Očkem proniká do tajů diplomacie, jako zástupce arcijáhna Jana de Marioliho provádí vizitace a opět z jiného úhlu poznává situaci v církvi a také hlavně mezi lidem. Jako sakristán poznává život kolem chrámu sv. Víta, prvního chrámu v zemi. Milíč má velmi široký záběr, ale něco tomu chybí. A to něco je „Slovo“. Jako blesk z čistého nebe přichází toto „Slovo“ v roce 1363 v kázání Konráda z Waldhausenu. Najednou je všechno jasné. Bílá je bílá, černá je černá. Svatokupectví je svatokupectví, okázalost je marnivost, smilstvo a láska k majetku je záhuba. A když je Konrád Waldhauser na podzim 1363 trvale

⁸⁰ Tamtéž, s. 16 v pozn. č. 41 uvádí NOVÁK J. F. *Acta Innocentii VI.* (Monumenta Vaticana II., 1907), 502-3.

⁸¹ KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 15 v pozn. č. 37 uvádí *Libri Confirmationum I. pars alt.* (ed. Podlaha), 16.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 15.

⁸³ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 18.

⁸⁴ Při odchodu ho nejen pražští kanovníci, ale i arcibiskup Arnošt žádali, aby si svou hodnost a církevní úřady ponechal. Srov. *Prameny dějin českých I.* s. 404-5.

usazen v Praze a káže v kostele sv. Havla, je rozhodnuto. Účinek silného mluveného slova není jen fenomén středověku, je to fenomén starý, jako lidstvo samo. Církevní dějiny obsahují životopisy nespočet světců, jejichž silné slovo znamenalo životní obrat ne jen početné skupiny lidí, ale v důsledku i celých národů. Ani dnešní doba není prosta podobných příkladů. Silné slovo v sobě ovšem také skrývá nebezpečí fanatismu. Slovo, které by mělo sloužit skutečnému obrácení, změně života musí být nejen pravdivé, ale musí být podpořeno ctnostným životem. A přesně toto si Milíč uvědomuje. Do teď se pohyboval v proudu, který měl sice směr, ale on v tomto směru nebyl vyhraněný. Teď ví, co chce dělat, věnovat se kazatelství, zapalovat srdce tak, jak to viděl u Konráda z Waldhausenu. Už zná svoje povolání a pro něj musí něco obětovat. Milíč velmi dobře rozpoznával rozdíl mezi skutky evangelia a skutečným stavem kléru a od něj pak i odvozený neuspokojivý stav církve, myšleno společnosti, protože příslušenství k církvi bylo samozřejmostí. Je rozhodnut. Na podzim r. 1363 oznamuje kapitule a arcibiskupovi, že skládá všechny církevní úřady a nadále se chce věnovat pouze kněžství⁸⁵. Jeho vůli lze rozpoznat v odpovědi na přemlouvání kanovníků kapituly, aby si ponechal úřady i arcibiskupa Arnošta, který mu logicky namítá: „...Což můžete lepšího činiti, než pomáhati ubohému arcibiskupovi pásti stádo jemu svěřené?“⁸⁶ Milíč odpovídá na námítky všech Lukášem 9,62: „Žádný, kdo vztáhne ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý ke království Božímú“⁸⁷. Opravdu není snadné vzdát se jistého, výnosného živobytí a vrhnout se na nejistou dráhu, také to vypovídá i o solidním postavení, jaké si v Praze Milíč vydobyl a v neposlední řadě o účinnosti Waldhause- rova kázání.

3.2. Milíč z Kroměříže kazatelem

Milíč ke svému předsevzetí přistupuje systematicky. Nejprve se jde připravit na kazatelství, cvičit se v duchovní správě a také askezi. Odchází nejprve do Horšovského Týna v západních Čechách na faru patřící pod arcibiskupský patronát⁸⁸. I v tom je patrné, že se neztrácí z dohledu a jeho postup je koordinován s arcibiskupstvím. Na počátku podzimu roku 1364 se již objevuje v Menším městě pražském a začíná kázat v kazatelně u sv. Mikuláše⁸⁹. Jeho počátky byly neslavné. Lid se pousmíval nad jeho kázáním, kde občas chybělo ohlášení svátků, také pro „nevhodnost obecné řeči“^{90,91}. Milíč se

⁸⁵ Dne 21. srpna byl ještě ve funkci sakristána, 23. prosince je však již jeho nástupcem Bušek. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 28.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 28.

⁸⁷ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, přel. Bouše Z. V. s. 12.

⁸⁸ Srov. *Prameny dějin českých*, s. 404-5.

⁸⁹ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 29.

⁹⁰ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, s. 13.

⁹¹ Co se myslí nevhodnou řečí nastiňuje PALACKÝ F. *Die Vorläufer des Hussitenthums* (1846), s. 20 a TOMEK V. V. *Dějepis m. Prahy III.*, s. 207. In Kaňák M., *Milíč z Kroměříže*, s.

ovšem nevzdával. Nedal se odradit lidskými řeči. Kromě toho si doplňoval vzdělání studiem Písma svatého a církevních Otců. Ke kázání si připravoval písemnou osnovu, kterou pak oživoval svým slovem. Ovšem jeho písemná zpracování, jež některá ještě dobré paměti diktoval svým žákům (vzniklo několik sbírek Milíčových kázání, např. *Graciae dei, Sermone squadragesimales, Postila*), nebyla tak svěží, jak bychom očekávali u kazatele takového věhlasu. Sepsaná kázání obsahovala mnoho příkladů z Písma a výroků Otců, dnes bychom řekli, že působí vykonstruovaně. Co tedy způsobilo, že Milíčkovi přibývá posluchačstva a to tak, že rozšiřuje svá kázání a přenáší je do větších prostor staroměstského chrámu sv. Jiljí⁹²? Odpověď se pokusíme najít v Milíčově osobnosti, tak jak nám o ní svědčí jeho současníci⁹³ a výše zmíněný rukopis *Život ctihodného kněze Milíče*. Milíč kázal průměrně dvě hodiny, nezřídka tři a kázání měl dvě, o svátcích tři, někdy i čtyři denně. Kromě toho se věnoval též pastýřské a pastorační činnosti, jak bude zmíněno dále a ještě spisoval výklady na nedělní sváteční evangelia, jež diktoval studentům a jiným písařům⁹⁴. Milíč bral své povolání vážně, to znamenalo jít příkladem vystupováním, jednáním a navíc přidat askezi. Modlival se denní i noční hodinky. Jeho každodenní oblíbenou modlitbou byla modlitba sv. Augustýna. Pokání činil v žíněné košili. Měl dvě, které odkládal před cestou. Prováděl někdy v skrytu i bičování. Po 5-6leté kazatelské praxi v Praze střídme požívání masa a vína nahradil jejich odříkáním. Dbal o střídmy zevnějšek. Nedopřával si tělesných radovánek a netropil žerty s odkazem, že rozpustilost je projevem lehkomyšlného ducha a sám takové způsoby káral. Raději vyprovázet, než se nechal vyprovázet. Ženy si zcela držel od těla, nepoučoval je nikdy v soukromí, při rozmluvě s nimi měl sklopené oči a z opatrnosti jim při rozloučení ani nepodařoval ruku⁹⁵. Neshromažďoval nadbytečné věci. Odmítal zvýhodňující dary, např. kožich v zimě. Při pořízení nových věcí, staré daroval. Byl štedrý k potřebným, které viděl a to někdy přemrštěně, neboť ...“Když mu Bůh poskytl nějakou částku peněz, třebaš měl ty peníze na úhradu za práce i jiným věřitelům, myslil přece hlavně na chudé...“. A také u svých blízkých situačně naléháním vyprošoval oběti. Ano, některé jeho způsoby byly opravdu na druhou stranu hraniční, možná až fanatické. Jak bylo v té době asketickým zvykem, neprovozoval časté mytí těla a výměnu prádla, o přítomnosti hmyzu nemluvě. V tomto u svého přítele Waldhausera příklad nenašel. A inspirace nesnesla odkladu, např. našel-li něco užitečného v Písmu, posílal i v noci pro kněze od sv. Jiljí, aby ho zpravil o těch věcech ke kázání⁹⁶. Podstatu dobrého kazatelství nastiňoval

18, pozn. č. 3. Domnívají se, že šlo o hanácké nářečí, které používal. Dále, že nepoužíval latiny (KLICMAN L.), případně že nemohl najít ihned českého bohoslovného výrazu (ZLÁMAL B.), tamtéž.

⁹² Srov. *Prameny dějin českých*, s. 404.

⁹³ Rukopis Matěje z Janova v Národním muzeu *Regulae...*, v KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*.

⁹⁴ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, s. 23.

⁹⁵ Srov. KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 15, 18-20, 24.

⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 20, 29.

takto: „Dobří kazatelé především zastrašují srdce troubou přísného kázání, tak aby lidé se otřásli až ke zkroušenosti a slzám, potom ihned posilují mysl hříšníků dodávající naděje všem, kdož se chtějí zpovídati.“⁹⁷ Měl vynikající paměť, kterou využíval k mnohým citacím. O jeho oslnivém duchu podávají svědectví pařížský mistr Vojtěch Raňkův z Ježova, s nímž mimo jiné Milíč vedl korespondenci. Jeho žák, též mistr pařížské univerzity Matěj z Janova, Tomáš Štítný ze Štítného a především bratr papeže Urbana V. kardinál Albánský Anglico Grimaudo, při Milíčově obžalobě u kurie svědčí o jeho charisma. Modlil se za protivníky a protivenství přijímal s dobrou myslí. Byl neustále v činnosti. Ať to bylo kázání, modlitby, návštěvy nemocných či uvězněných, přípravy nebo služba v kostele, zpovídal denně. Asketický způsob života, neustálá činnost a zkoumání Písma ho pak nezdědky přivádělo do blouznivých extatických stavů⁹⁸. Takto si tedy Milíč získával posluchače, poté co se jeho projev začal tříbit. Dobrou paměť, kterou uplatňoval v citacích a znalost Písma prokládal situačními inspiracemi Ducha. Opíral se o všem očividný ctnostný život, který teprve dával jeho kázáním patřičnou váhu. Jeho kritika bývala i adresná⁹⁹ a vytvářela mu nepřátele, podobně jako Waldhauserovi. Na druhou stranu jeho úsilí začalo přinášet ovoce. Matěj z Janova ve své zprávě o Milíčovi¹⁰⁰ podává svědectví o obrácení cca 200 nevěstek a také dalších hříšníků v průběhu jeho působení. Kolem Milíče se začínají shromažďovat chudí, kající, zvláště nevěstky a bekyně, žáci i příznivci. Roku 1364 umírá arcibiskup Arnošt a na jeho místo je jmenován ještě bližší Milíčův nadřízený Jan Očko z Vlašimi. Od tohoto roku, začne Milíč, jako vzor pro klérus vystupovat se svými kázáními i na synodních sněmech a to prokazatelně dvakrát a to až do doby před svou smrtí. Káže především proti mravnímu úpadku kněžstva a vybízí je, aby se stalo opět kněžstvem svatým a čistým¹⁰¹. Káže nejenom v Praze, ale i v jiných městech a v rodné olomoucké diecézi¹⁰². Milíčovi se jako jednomu z prvních přisuzuje hlavní úloha ve snaze o časté přijímání laiků, doporučené ovšem již v polovině 14. st. neznámým zbraslavským opatem v jeho rozsáhlé příručce duchovního života *Malogranatum*¹⁰³. Začátkem roku 1365 připojil latinská kázání pro studenty, kněze a vzdělaný lid v chrámu sv. Mikuláše¹⁰⁴. Jak se rozšiřoval Milíčův kruh, přibývalo jeho odpůrců, zvláště z řad žebravých řádů, kterým odváděl potencionální dárce, stejně jak tomu bylo u Waldhausera. V té době se nedá mluvit ani o ustáleném zázemí. „Bydlil tam, kde mu dali zbožní lidé nějakou světničku“¹⁰⁵. Tento způsob života, askeze a stálé ponoření do Písma se muselo někde projevit. Milíč mívá vizionářské stavy.

⁹⁷ CHÝNA J. *Předchůdci Husovi*, s. 9.

⁹⁸ Srov. CHÝNA J. *Předchůdci Husovi*, s. 13.

⁹⁹ Srov. KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 31.

¹⁰⁰ Srov. KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 40.

¹⁰¹ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 63-64.

¹⁰² Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, s. 17 a *Prameny dějin českých. Díl I*, s.

410.

¹⁰³ Srov. POLC J. V. *Česká církev v dějinách*, s. 215.

¹⁰⁴ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 34-35.

¹⁰⁵ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, s. 16.

Hledá, jak se dopátrat původce zla a rozpoznat ho ve světě. Mluvíme o době, ve které se duchovní a materiální svět samozřejmě prolínaly. Připomeňme si, že prvním křesťanům trvalo desetiletí, než se zbavili myšlenky na brzký příchod parusie. České království je krátce po morové ráně, jakou známý svět do té doby nepoznal a která vyhubila v Evropě třetinu, někde až polovinu obyvatel. Pozoruhodně ve shodě s apokalypsou ve Zj 9,18. I průběh nemoci byl apokalyptický, u agresivnějšího plicního průběhu po inkubační době (1-2 dny) zemřel nakažený do dvou dnů, prakticky před očima¹⁰⁶. Pohřbívalo se po stovkách denně¹⁰⁷. Lékařská věda nenacházela řešení a byla přivedena na samé dno profesionální prestiže. Milíč dochází k logickému závěru. Jedná-li se o apokalyptický čas, musí někde dojít k vystoupení Antikrista. Vodítkem k posledním dnům je Mt 24,15, kde se mluví o „znesvěčující ohavnosti“, o které je také řeč v Da 12,11-12: „ 11. Od doby, kdy bude odstraněna každodenní oběť a vztyčena ohyzdná modla pustošitele uplyne tisíc dvě stě devadesát dní. 12. Blaze tomu, kdo se v důvěře dočká tisíc tří set třiceti pěti dnů.“ Milíč pak podle Ez 4 položil dny za roky. Znesvěčující ohavnost začala dle tehdejšího počtu 42 let po ukřižování, vyvrácením Jeruzaléma Titem. Tedy 1290 + 42 + předpokládaný Ježíšův věk 33 = rok 1665. Druhé datum 1335 + předpokládaný Ježíšův věk. Kupodivu zde Milíč dochází k datu 1367, někde se ztrácí nebo přebývá jeden rok¹⁰⁸. Každopádně se momentálně nacházíme v roce 1366 a k vystoupení Antikrista má podle Milíče dojít mezi roky 65 a 67, tedy právě v té době. Antikrist má být vůdcem a svědkem celého světa. Milíč byl jistě z kanceláře obeznámen s Karlovými ne zrovna přímými politickými postupy. Také vojenské působení rozpuštěných francouzských a papežských oddílů, které začaly v roce 1365 pustošit Německo, a s kterými Karel před tím jednal, mu datově zapadaly do scénáře vystoupení Antikrista. A tak neváhá a přímo v jeho přítomnosti ztotožní císaře Karla s Antikristem. Kdo jiný by to měl být?! Poté je samozřejmě zatčen a uvězněn arcibiskupem Janem Očkem. Jeho kázání jsou podrobena zkoumání, zdali neobsahují bludy. Pověřeni jsou teologové, Vojtěch Raňkův z Ježova¹⁰⁹ a vyšehradský děkan Vilém z Hazenburku. Oba teologové neshledávají v Milíčových kázáních nic závadného a Milíč je brzy z církevního vězení propuštěn¹¹⁰. Otázka je proč to Milíčovi poměrně lacino prošlo. Obvinění císaře Karla jeho „vlastním“ člověkem dávalo trumf do ruky jeho politickým protivníkům a Karlova benevolence by mohla být vykládána jako slabost. Vidím pro to čtyři důvody. Inkviziční procesy v Českém království nebyly příliš rozšířeným fenoménem, zvláště za vlády krále Karla, který nelibě nesl jakékoliv pokusy o poškození dobrého jména království. Poslední větší se staly ve tři-

¹⁰⁶ Srov. BERGDOLT K. *Černá smrt v Evropě*, s. 16-18.

¹⁰⁷ Svědectví o průběhu moru v první zasažené zemi Itálii dovezl do Prahy i „první humanista“ Francesco Petrarca, který přijel na pozvání císaře Karla v roce 1356.

¹⁰⁸ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 23 a 122.

¹⁰⁹ Mistr svobodných umění r. 1346 a rektor pařížské univerzity r. 1355, r. 1366 se vrací do Prahy a stává se kanovníkem pražské metropolitní kapituly a od roku 1369 jejím scholastikem a patrně v sedmdesátých letech pařížským doktorem teologie.

¹¹⁰ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 23-24.

cátých letech po potlačení valdenských na panství Oldřicha III. z Hradce v jižních Čechách a na Moravě. Druhým důvodem byla vztahovost. Všichni zúčastnění, včetně Vojtěcha Raňka, patřily do Milíčova okruhu, lépe řečeno Milíč patřil do jejich okruhu. Za třetí Milíč byl opravdu pečlivý v tom, aby se nerozcházel s církví, jak bude patrné z jeho dalšího jednání a nakonec je tu sám císař Karel. U něho zafungovala politická rozvaha a trpělivost, která se mu už tolikrát vyplatila. Kromě toho Karel byl na rozdíl od mnohých jiných panovníků vzdělaný a znal svoje hříchy. Bylo to jako by přišel prorok Nátan k Davidovi¹¹¹. Karel ten příběh jistě znal, kromě toho si jistě vzpomněl na svůj sen, jak skončil pro svoje nepravosti Quido Dauphin z Vienne. Bůh ho už jednou varoval, kromě toho mu za neopatrnou namyšlenost uštedřil zranění, které ho málem stálo život¹¹². Je toto poslední varování? Karel jako zbožný člověk jistě zpytuje a volí vyčkávací postup a veřejné mínění je právě v tomto okamžiku proti němu.

Po propuštění byla tato otázka pro Milíče nevyřešena, ostatně zacházel by s ním Antikrist tak shovívavě? Ale kdo jiný by mu mohl na ni dát kvalifikovanou odpověď, nežli osoba nejpovolnější papež Urban V., který byl zastáncem ozdravného procesu v církvi a již za svého života měl pověst svatého muže¹¹³. Očekával se jeho brzký přesun a s ním i papežství z Avignonu do Říma, který s ním a francouzským královským dvorem vyjednával císař Karel. Milíč se vydal na jaře spolu s přítelem poustevníkem a knězem Dětrichem roku 1367 do Říma papežovi Urbanovi V. naproti. Nebyla to jen záležitost Antikrista, která Milíče trápila, chtěl také přesvědčit papeže o svolání všeobecného koncilu, který by všechny rozporuplné jevy v církvi řešil. V dubnu přichází do Říma a měsíc čeká na příchod papeže v půstu a modlitbách. Po měsíci již neodolal vnitřnímu pnutí a ohlásil veřejnou vyhláškou na vratech kostela sv. Petra své veřejné kázání o Antikristovi. Tato činnost neunikla inkvizitorovi, který zasáhl uvězněním Milíče i Dětricha. Po výslechu mu bylo uloženo, aby objasnil své názory v kázání *Sermo de die novissimo*¹¹⁴. Kázání před preláty svatopetrské kapituly učinilo dojem, neboť poté s ním spolu Dětrichem bylo zacházeno ve vězení vlídněji. A poté ještě toto musel doplnit sepsáním *Libellus de Antichristo*¹¹⁵. Vězení Milíče trvalo až do příchodu papeže Urbana v říjnu 1367. Milíč našel zastávce v papežově bratru kardinálu Grimaudovi a dostalo se mu slyšení u papeže. Urban V. Milíče poučil, že je lépe se věnovat záležitostem křesťanské praxe nežli teologie a propustil ho. Jeho návrat do Prahy způsobil radost v řadách příznivců a údiv ze strany odpůrců. Milíč ještě potom zasílá dopis papeži Urbanovi, v němž ho upozorňuje na nejkřiklavější jevy v církvi a opět navrhuje svolání

¹¹¹ Bible: 2S 12,7-10.

¹¹² Viz. TOUFAR P. *Karel IV.* [online] https://technet.idnes.cz/karel-iv-karel-ctvrty-Oto-vojenstvi.aspx?c=A160513_135102_vojenstvi_kuz.

¹¹³ Beatifikace 10. Března 1870.

¹¹⁴ Kázání o konci světa, LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže* v pozn. č. 27 na s. 73 uvádí Rukopis univerzitní knihovny pražské X. A 2, fol. 66 sequ.

¹¹⁵ Kniha o Antikristovi.

všeobecného koncilu¹¹⁶. V roce 1368 je znovu obžalován pražskými faráři u arcibiskupa, bez valného úspěchu¹¹⁷. V roce 1369 se pak ještě krátce nachází v Římě¹¹⁸. V roce 1372 se začal výrazněji projevoval dopad Milíčovi činnosti v obrácení většího počtu nevěstek¹¹⁹, které do té doby byly ubytovány v malém domku jisté panny Kateřiny naproti kostelu sv. Jiljí. Bylo-li třeba, vykupoval je ze závazků, dále se staral o jejich živobytí a sloužil mše. Jejich počet byl proměnlivý, protože některé se vracely do rodných domů, jiné se provdávaly nebo získávaly místo ve službě. A když mu jedna obrácená ubytovatelka nevěstek odkázala dům a císař Karel přidal pozemky, mohl Milíč začít na místě bývalého nevěstince se stavbou domova s kaplí pro obrácené prostitutky a nazval to místo Jeruzalém¹²⁰. Po dokoupení 27 okolních domů Jeruzalém rozšířil a dal také vystavět dům pro sebe a kleriky, kteří spolu s ním působili. Vytvořil tak roku 1373 jakousi kazatelskou školu¹²¹. Jeruzalém pak po dohodě s okolními farnostmi působil pod vedením Milíče jako samostatná vzorová křesťanská obec, ovšem bez řeholních pravidel. Vezmeme-li v úvahu, že Milíč budoval a spravoval Jeruzalém z darů, je logické, že jeho činnost vyvolávala nevráživost farářů, kteří byli takto o hypotetické dary kráceni a tak vyvolávali zástupné spory. V jednom takovém sporu přišel Milíč o patronátní právo ke kapli a musel ho svěřit generálnímu vikáři¹²². Poslední útok farářů byl zvláště zákeřný. Ve dvanácti člancích obžalovali Milíče z kacírství pod maskou svatosti, zpupnosti a kromě jiného, že na místě nevěstince zbudoval chrám a z nevěstek vytvořil v podstatě neschválený řád, kázal o narození Antikrista a další obvinění¹²³. Tato obvinění byla novému papeži Řehoři XI., který mezi tím přesídlil opět do Avignonu, předložena skrze mistra Jana Klenkota¹²⁴. Obvinění vyvolala u papeže zděšení, jaké to poměry panují v samém srdci říše před očima arcibiskupa a biskupů i císaře. Stalo se, že 13. ledna 1374 papež Řehoř XI. vydal několik *bull*, pražskému arcibiskupovi¹²⁵, biskupům vatislavskému, litomyšlskému a olomouckému a také píše císaři Karlovi¹²⁶ a žádá ho o podporu biskupům při zákroku proti Milíčovi. To ovšem vyvolalo zděšení na opačné straně na pražském arcibiskupství, zvláště arcibiskup Jan Očko byl značně dotčen. Nicméně žaloba již začala jít vlastní cestou skrze pražského inkvizitora, který byl vlastně bulou obviněn jako ochránce pravověrnosti z laxního přístupu.

¹¹⁶ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 24-25.

¹¹⁷ MENČÍK F. Milíč a jeho dva spisy z roku 1367. *Věstník Královské české společnosti nauk, tř. filos. hist. filolog.*, Praha 1890, s. 317-18. In KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 25, pozn. č. 6.

¹¹⁸ Srov. *Prameny dějin českých. Díl I*, s. 416.

¹¹⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 417-18.

¹²⁰ Srov. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*, s. 23-24 nebo KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 26-27.

¹²¹ Srov. *Prameny dějin českých. Díl I*, s. 434.

¹²² TADRA F. Soudní akta konsist. pražské I, 1893 s. 51. In KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 28, pozn. č. 22.

¹²³ LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 95-96 uvádí *Rukopis kapituly pražské I.* 40, 142.

¹²⁴ Kaňák a Loskot uvádí Klenkot, v překladech *Vita venerabilis presbyteri Milicii, praelati ecclesiae Pragensis* od Boušeho Z. V. a Kopeckého M., je příjmení mistra Jana uváděno jako Klonkot.

¹²⁵ LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 97 uvádí *Rukopis kapituly pražské I.* 40, 336.

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 97 uvádí otištění v *Raynaldi Annales ecclesiastici, Tomus XVI.*, s. 526.

Pověřený teolog vydal proti Milíčovi negativní rozbor¹²⁷. Milíčova pozice nebyla dobrá, a proto se rozhodl obejít pražskou inkviziční jurisdikci odvoláním přímo k papeži, což učinil před veřejným notářem, generálním vikářem, oficiálem a inkvizitorem a následně veřejně v kostele sv. Jiljí a sv. Havla za veliké účasti lidu. V první polovici března vybaven svými přáteli na cestu a v doprovodu čtyř jezdců zamířil směr Avignon. Po cestě neztratil nic ze svého milosrdenství a obdarovával chudé a při brzkém rozloučení i jednoho ze svých průvodců. Neustal v tom také v Avignonu, kde se tak stal vyhledávaným. Denně také sloužil mši¹²⁸. Osobní vystoupení před papežským dvorem a setkání s mistrem Klenkotem znamenalo obrat v celé věci. Jeho charisma a naprosto přátelské vystupování vůči svým odpůrcům zanechalo dojem. Vedení pře bylo svěřeno jeho římskému příznivci kardinálu Albánskému Anglico Grimaudovi, kterému poukázal, že některé články jsou neopodstatněné už v základu: „Záležitost týkající se příchodu Antikrista byla dávno vyřízena, výtka že založil nové kongregace kněží a žen byla neoprávněná, obvinění, že si rouhavě připisoval větší zásluhy, než Kristus bylo očividně vymyšleno. Žaloba, že ty, kdož kupovali vesnice, považuje za zatracené a že ty, kdož prodávají dražší, než koupili, chce míti vyloučeny z církve, mohl prohlásiti za přehnané a podobně i tvrzení, že platy odváděné z domů a vinic kněžím považuje za lichvu, a že by kněží neměli míti nic vlastního, ale vše do spolku. Překroucením skutečnosti mohl nazvati výtku, že chce proti papeži se brániti císařem, že studium svobodných umění považuje za hřích, jakož i že zakazuje ženám nositi počestné šperky a ozdoby, že v praelatech a kněžích není žádné pravdy.“¹²⁹ Mistr Klenkot radikálně změnil své mínění o Milíčovi a snad i v obraně sebe sama prohlásil, že osloven z Prahy pouze žalobu papežskému dvoru předložil a že na Milíčovi nic zlého neshledává. Naprosté Milíčovo vítězství. A to až takového rozsahu, že byl pozván kardinálem Grimaudem, aby kázal o letnicích a při hostině seděl na třetím čestném místě kardinálovi po boku. Najednou dochází k osudovému zvratu. Mistr Klenkot onemocní a záhy umírá. Milíč se za něho modlí a jeho smrt oznamuje do Prahy arcibiskupovi i císaři a osvědčuje, že Čechy jsou jevištěm vši ctnosti, bez radosti ze smrti protivníka, ale s blahovůlí vůči Klenkotovi¹³⁰, který přijetím žaloby očernil České království. Najednou přichází nemoc a v podstatě brzká smrt Milíče na den sv. Petra¹³¹. Milíč ještě dva dny před smrtí poslal dva dopisy, Rožumberkům a kardinálovi Grimaudovi. Kardinál poté prohlašuje, že Milíč by měl být kanonizován dříve, než jeho zemřelý bratr papež Urban V. Nemoc Milíče není nijak specifikována, ale pa-

¹²⁷ Rozbor článků pověřeného teologa viz. PALACKÝ F. Über Folmerbücher, II., s. 184-6. In LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 98-100.

¹²⁸ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 99-100.

¹²⁹ Srov. Tamtéž, s. 101.

¹³⁰ Srov. Tamtéž, s. 101-102.

¹³¹ Den sv. Petra a Pavla 29. června nebo den sv. Petra v okovech 1. srpna 1374. Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 30, pozn. č. 31, překladatel Života ctihodného Jana Milíče uvádí, že v aktech pražské konzistoře se o Milíčovi jako žijícím mluví ještě 19. července, takže pravděpodobné datum úmrtí je 1. srpna.

trně měla rychlý průběh, protože „začal připravený duch v něm více a více sílit, mdlé tělo slábnout,... bylo souženo různými nevolnostmi, avšak svobodný a mocný duch nepřemožen konal.“¹³² Vzhledem k tomu, že Milíč očekával svůj konec, to znamená, že mohl znát průběh nemoci a že nebyl ze svého okolí náhlým úmrtím postižen sám, viz mistr Klenkot, a že nemoc měla relativně rychlý průběh, předkládám myšlenku, že mohlo jít o mor, v té době nejčastější smrtelné onemocnění. Nicméně okolnost, že byl pochován v avignonské katedrále tuto myšlenku upozaduje. V Avignonu tedy končí Milíčův kazatelský život, ale v Praze pokračuje boj proti jeho myšlenkám. Souběžně s obžalováním Milíče se vedl i útok na jeho žáky. Dne 16. června 1374 se konala synoda duchovenstva pražské arcidiecéze, ze které vzešlo usnesení, které zapovídalo kázat komukoliv bez svolení farářů či vikariátu. Milíčovi příznivci byli vyslýcháni, zda jejich kázání by nemohla být záminkou obžaloby a umlčování. Je zajímavé, že umlčování Milíčových příznivců probíhalo i v době, kdy již bylo známé Milíčovo vítězství u papežského soudu. Další schůzka pražských farářů s podobným zaměřením proběhla 19. července a bylo na ní usneseno, že se má v kostelech číst papežova bula spolu s dvanácti „bludnými články Milíče“ a ty pak vyvracovány. Po smrti Milíče nenalezl ochranu ani Jeruzalém a byl 17. prosince 1374 císařem Karlem darován cisterciáckému řádu jako ubytovna pro řádové studenty univerzity¹³³. Z výše uvedeného je patrné, že celé nápravné Milíčovo hnutí stálo a padalo s jeho osobou. Jeho charisma a asketický způsob života, ale také schopnost pokory a vlídnost k protivníkům vytvářely pevné hradby, které nebylo snadné porazit, tak jak to dokázal v důležitých sporech u papežského dvora.

3.3. Milíčův přesah

Milíčův život, který sám o sobě byl evangelizačním projevem, však bez odezvy nezůstal a zanechal trvalé stopy v jeho současnicích, mezi které patřil doktor teologie a mistr svobodných umění, profesor a rektor pařížské Sorbony Vojtěch Raňkův z Ježova, jedna z nejvíce uznávaných českých osobností, dále reformní myslitel a autor *De Veteris et Novi Testamenti regulis*¹³⁴ Matěj z Janova či zakladatel české odborné prózy Tomáš Štítný ze Štítného s dcerou Anežkou. Z Karlových dvořanů pak Hanuš z Milhaimu s manželkou Annou a z měšťanů pak kupec Kříž, jež poskytl svůj dům, jako výchovné středisko naproti nově vybudovanému kazatelskému centru Betlémské kapli. Také v době husitské se mnozí na Milíče odvolávali, např. mistr Ondřej z Brodu nebo mistr Štěpán z Kolína a také mistr Jan Hus¹³⁵.

¹³² Srov. KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 35.

¹³³ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 105-110.

¹³⁴ O pravidlech Starého a Nového zákona.

¹³⁵ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 42-44 a 59.

3.4. Milíčovy spisy

3.4.1. Tři synodní kázání

Synody se konaly 2x v roce, o sv. Víta (15. června) a sv. Lukáše (18. října). Probíraly se záležitosti církve a ustanovovala se církevní nařízení ohledně správy. Uvozována byla kázáním pro posílení ducha a kázně a obnovení dobrých mravů. Vybíráni byli dobří kněží a kazatelé, mezi nimi i Milíč z Kroměříže. Jak už bylo výše zmíněno, odhadují se Milíčovy proslovy mezi léty 1364-1373¹³⁶. Kázání jsou si podobná, nicméně F. Loskot třetí kázání nepovažuje za Milíčovo. S tímto názorem lze souhlasit. Jak bylo výše zmíněno, Milíč byl skeptický k svobodným uměním, podobně jako Waldhauser, a používá ve svých projevech především odkazy z Písma a citace Otců. Ve třetím kázání je však citován Seneka v souvislosti se správným způsobem vládnutí¹³⁷. Milíč by jistě našel podobné poučení z Písma. I styl třetího kázání je poněkud odlišný, nicméně Milíčovu školu nezapře.

Kázání jsou vedena jako vysvětlovací, ne útočná. Protože se synody týkaly církevní hierarchie, byl v nich kritizován klérus a jeho evangelizační nedostatečnost ve způsobech života jaký vede, protože od nepravosti kněžstva se odvíjel zbývající obraz lidu, církve. Pastýři jsou špatným příkladem stádu, jejich služba je povrchní a slouží kvůli obročí a ne Bohu. Celebrují v hříchu, olupují kostel, prodávají milosti Ducha svatého (horší než hereze), honosně se oblékají a mají rádi honitby. Obchodují a to dokonce v příbytcích nevěstek a půjčují na úrok, smilní a to i proti přírodě (homosexualita). Vydržují si milenky, hodují, veselí se a opíjí. Není tedy divu, že se bojí usvědčovat hříšníky. Navíc jsou pověřiví a píší kouzelné listy proti nemocem, jak bylo zmíněno výše. Milíč poukazuje na další nepravosti ve světle Písma i s důsledky, které plynou pro hříšníky. Na tomto místě bych chtěl poukázat, že evangelizační snaha byla vedena shora, těžko by mohl Milíč kritizovat poměry bez blahovůle arcibiskupství¹³⁸.

3.4.2. Spisy Milíčovy týkající se jeho římské cesty

Také další tři spisy patří do jednoho okruhu a týkají se jeho římské cesty vstříc papeži. Po zatčení v Římě mu bylo uloženo sepsat své vize, což učinil ve spise O posledním dni Páně. Inkvizitor tímto ovšem nebyl uspokojen, neboť byl přesvědčen (patrně oprávněně), že Milíč oproti živému kázání

¹³⁶ Rukopis pražské univerzitní knihovny I E 20 na fol. 181b-185a (první kázání) a fol. 185a-190a (druhé kázání). V pozůstalosti F. Loskota se nachází i zlomek třetího kázání, o němž měl Loskot pochybnosti o původu (viz. Kaňák M., Milíč z Kroměříže, str. 63-64) Všechna tři kázání též vydává Herold a Mráz, Jana Milíče z Kroměříže Tři řeči synodní.

¹³⁷ „Chceš vládu? Velikou ti svěřuji, vládní sám sobě.“ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 94.

¹³⁸ Viz. církevní situace v kapitole Církev a společnost

nevyjevil vše a tak byl nucen sepsat komplexnější traktát O Antikristovi¹³⁹. Po propuštění čekal Milíč asi rok na reakci papeže na jeho římské návrhy na svolání koncilu, který by řešil problémy v církvi a poté z Čech sám píše dopis Urbanovi V., ve kterém vykresluje stav v církvi s nadějí, že hlavu církve opět přesvědčí o svolání koncilu.

O posledním dni Páně. Milíč připomíná okolnosti, které se týkají v Písmu soudu a posledních dnů. Narození Antikrista a jeho uchopení vlády, kdy pomocí zázraků, bohatství a žádostivosti většinu světa svede. Pravověrní budou v utrpení, mnozí odpadnou. A po apokalyptických neštěstích dojde ke vzkříšení mrtvých a poslednímu soudu v údolí Josafat.

Traktát o Antikristovi. Milíč popisuje pohnutky svého jednání jako vnuknutí Ducha svatého, které přijel konfrontovat s hlavou církve. Popisuje, jak z vnuknutí hledal v Písmu okolnosti vystoupení Antikrista a promítá je ve světle hříchů světa. A protože poslední čas a jeho vystoupení se blíží, je třeba přesvědčit papeže Urbana o svolání koncilu a následně vyslání poslů obnovitelů církve, aby obrátili křesťanstvo od nepravostí, aby nebyl vylit hněv Boží. A jestliže toto papež vyslyší, měl by mu Kristus odemknout tajemství Zjevení svatého Jana. O císaři Karlovi se již nezmiňuje a také zdůrazňuje, že k tomuto vyjevení, které měl uschováno pouze pro papeže, byl donucen pod hrozbou trestů inkvizitorem.

List papeži Urbanu V. Zde výkladem Starého zákona ohledně proroctví o království a poukazem na kněžské nepravosti naléhá na Urbanu V., aby svolal církevní sněm a povolal správné ochránce víry

Milíč první spis *O posledním dni Páně* píše vizionářsky, s mnoha odkazy na Zjevení, ze stylu je patrný jeho horečnatý stav ducha. Druhý spis *Traktát o Antikristovi* je psán již opatrněji, pokorněji jistě pod vědomím hrozícího nebezpečí. Často se odvolává na Ducha svatého a spíše oproti prvnímu spisu vysvětluje, než káže. Spis má návaznou strukturu. Ve třetím spisu *List papeži Urbanu V.* se již projevuje sice jako vždy uctivý, ale již z bezpečí domova hřímající typický Milíč.

3.4.3. Další celky Milíčových kázání a díla

Milíč kázal každý den, o svátcích dvakrát a kázání si přepisoval nebo diktoval. Takto poté vznikly větší sbírky.

*Abortivus*¹⁴⁰ (Předčasně narozené, nedonošené, Nedochůdce) Nedělní a sváteční kázání z let 1365-66 pojmenoval Milíč z vědomí vlastní ještě nedokonalé způsobilosti kázat. Tato sbírka vznikla z latinských kázání pro vzdělanější posluchačstvo, studenty, kněze apod., z chrámu sv. Mikuláše a na žádost studentů univerzity. Sbíрка obsahuje 106 kázání rozdělených na zimní a letní část. Nachází se v ní také kázání na svátky českých světců Václava,

¹³⁹ Srov. KAŇÁK. *Milíč z Kroměříže*, s. 108.

¹⁴⁰ *Abortivus* je v rukopisech poměrně hojný, namátkou v pražské univerzitní knihovně rukopisy I D 37 a VIII D 26, dále pak v knihovnách ve Vídni, Bratislavě, Krakově, Mnichově aj.

Vojtěcha a Prokopa¹⁴¹. Po jeho návratu z Říma vznikla ještě rozsáhlejší dvoudílná latinská sbírka *Gratiae dei*¹⁴² (Milosti boží) z let 1368-72. Kromě prologu obsahuje 170 kázání rozdělených již do dvou svazků a to také na zimní a letní část. L. Klicman upozorňuje v M. Kaňákovi na dvě osobitá Milíčova kázání *Výklad na utrpení Kristovo* a *Promluva na Boží tělo*¹⁴³. Dále pak sbírka postních kázání *Sermones quadragesimales*¹⁴⁴, která patrně vznikla na konci kazatelské činnosti¹⁴⁵ a *Prothemata*¹⁴⁶ ke kázáním o panně Marii. Kopecký M. pak ještě uvádí *Sermo ad clerum de dedicatione ecclesiae* (Řeč ke kléru o darování církve) a pět českých umělecky hodnotných modliteb: *Milý Jezu Kriste, milovníče našich duší* (o Božím těle), *Ó přešťastná Matko Božie, jenž si světu zatracenému porodila Jezu Krista* (k panně Marii), *Ó milý Jezu Kriste, jediná naděje zúfalých i útěcho smutných srdcí* (ke Kristu), *Ó svatý Duše, jenž si v světlost srdcí* (k Duchu sv.) a *Milý Jezu Kriste, králi nade všemi králi a pane nade všemi pány* (před přijímáním)¹⁴⁷.

4. Shrnutí

Česká církev a společnost získala konečně působením dvou osobností, panovníka Karla IV. a jeho důvěrníka arcibiskupa Arnošta z Pardubic svou organizační strukturu a pevný řád. Panovník Karel IV., který kromě římské moci usiloval i o vzorové království, umožnil svému příteli Arnoštovi v mírové době položit pevné základy církve, které arcibiskup Arnošt zaštiťoval pravidelnými synodami. Bohužel církev a tím i celá společnost trpěla dvěma zásadními neduhy. A to zděděnou, v dřívějších neustálých soupeřeních o moc promarněnou a nedotaženou evangelizaci země, která se projevovala pověrečným způsobem života. A z druhé strany opulentností a rozmařilostí přicházející s nastolením řádu, míru a prosperity, která již byla obecnou nemocí evropské církve. A jak již bylo zmíněno, církevní kariéra z hlediska původu přijetí, tedy šlechty, nebyla povětšinou přijímána jako volba duchovní, ale ekonomická. Tomu i odpovídala kanonická odhodlanost duchovních.

V dobách úpadku církve se nejednou vynořují osobnosti, které svým působením probouzí ozdravného ducha a nasměrovávají církev opět zdravým směrem. Byl Milíč z Kroměříže takovýmto svědomím? On sám byl o tom přesvědčen, modlil se, aby byl právě takovým nástrojem Ducha svatého. A

¹⁴¹ Srov. LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 130-132.

¹⁴² Úplných rukopisů *Gratiae dei* není mnoho, verze se přepisy často liší. Namátkou v pražské univerzitní knihovně rukopisy V B 13 a XII D 1, dále v Olomouci a Vratislavi

¹⁴³ KLICMAN L. Zpráva o cestě po knihovnách v Rakousku a Německu, *Věstník České akademie*, roč. II., Praha 1893, s. 69. In KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 38, pozn. č. 10.

¹⁴⁴ Rukopisy IX A 5 a IX C 14, rukopis IX D 5 pražské univerzitní knihovny obsahuje pouze náměty a úvody.

¹⁴⁵ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 39.

¹⁴⁶ Rukopis I E 20 pražské univerzitní knihovny.

¹⁴⁷ Srov. KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*, s. 6-7.

své přesvědčení podložil asketickým způsobem života. Ostatně jeho současníci dosvědčují brilantnost ducha, který teprve situačně oživoval jeho znalost Písma a Otců. Ale nechme promluvit protichůdné vyhraněné názory. Konstantin Höfler z roku 1862: „V Milíčovi se ukazuje více to bouřlivé, co v českém charakteru vězí, spojeno s úsilím zavést ideální poměry a nezústat při tom možném, dosažitelném. Jemu říkalo to mystické pojetí křesťanstva a jakési nové ztvárnění života nesrovnatelně více, než to jednoduché, jasné, srozumitelné jeho předchůdce (Konráda Waldhausera), který se obracel ke skutečnému světu a který se pokoušel zlepšovat jeho mravy a zvyky. Milíčovi se tento úspěch nezdál dostatečný, jemu šlo o dokonalé obrácení člověka. Zatímco Konrád působil pouze v církvi a skrze ni, zúžil Milíč velice brzy tento široký celek, aby měl na sobě závislou, jím vedenou církvičku v církvi. Aniž si toho byl Milíč sám vědom, byl v něm a Konrádovi zastoupen protiklad pietismu a katolické církve. Čím více se Milíč pouštěl do těchto myšlenek, ... tím více mu připadalo všechno, co nesouhlasilo s jeho úzkým okruhem naplněno duchem Antikrista ... Brzy napadl svého představeného, právě tak jako císaře, kterého veřejně označil za Antikrista, také papeže a kardinály. Nakonec se mu jeho církvička zdála býti vyňata z odsouzení do temnoty. Ne však Praha, která byla velkým Babylónem a apokalyptickou bestií.“¹⁴⁸ K tomuto hodnocení musím připomenout dobovost a i spor, ne bez nacionálního podtextu, který vůči sobě vedli Höfler a Palacký právě i na půdě hodnocení Milíče. Nicméně nelze správně pominout Höflerův postřeh Milíčovou hraniční zaujatostí „pravdou“, která se ne vždy potvrdila. Oponenta bude dělat výňatek z hagiografického *Vita venerabilis presbyteri Milicii, praelati ecclesiae Pragensis*¹⁴⁹, napsaného podle tradice dvěma jeho současníky, žáky, mezi které mohl patřit i jeho příbuzný klerik Štěpán. Je charakteristické, že tento životopis není prost zázraku, zjevení anděla včetně bilokačního vědomí, který se udál v jeho římském vězení a měl patrně podpořit text pro případnou Milíčovu beatifikaci. Kromě jiného takto vyličuje Milíče: „...Nedbal na posměch, který snášel pro pravdu, ... toužil jen po spáse duší. ... Jeho kázání mohutnělo, marnivé ženy počaly odkládat dlouhé šlojíře, čepce plné drahého kamení, šat krumplovaný zlatem a stříbrem. Veřejní i tajní hříšníci plakali nad svou hříšností, lichváři vraceli nespravedlivě získané jmění, řemeslníci, vyučení řemeslům, která nelze provozovat bez hříchu, vzdávali se svého zaměstnání a počali hledat jinou práci. Mnoho lidí opouštělo všecko z lásky ke Kristu, prchali do pustin a káli se v námaze a samotě. ... jeho kázání byla naplněna láskou. Neodchyloval se skutky od toho, co hlásal ústy... Nezáviděl nikomu řečnickou obratnost, ... hned ho vynášel před posluchači nad sebou. ... Byl pořád veselý a usměvavý, čím více ho pronásledovali, s tím větší vroucností se za ně modlil...“. Podobně pak o něm mluví jeho současníci Matěj z Janova a Tomáš Štítný ze Štítného.

¹⁴⁸ HÖFLER K. Prager Concilien in der vorhussitischen Periode, XXXII, 1862. In LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže*, s. 59.

¹⁴⁹ *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*.

Proti sobě stojí dva hraniční pohledy, sektáře a světce. Pokusíme se o vlastní pohled s vědomím dobového zatížení. Je třeba poznamenat, že Milíč stál ve všech základních věroučných postulátech církve bez zaváhání na její půdě. Měl nesporný dar ducha, se kterým komunikoval. Na Ježíše, jakožto Pána tvorstva odkazuje, ale dialog vede s Duchem. V tom se projevuje základní problém rozpoznávání, díky kterému se ocitá v hluboké krizi. Vnuknutí mu napovídá, že by měl opustit kázání a křížovat své tělo vstupem do řádu. Zde se v jeho životě láme chleba. Je ale přesvědčen lidmi, aby pokračoval v kazatelském povolání¹⁵⁰. Jak známo souhlasné přikyvování lidí nepatří mezi Ježíšovy cesty¹⁵¹. A u Milíče lze rozpoznat snahy o zapojení ve světě lidí ve velkých věcech. Když později píše Urbanu V. o svolání koncilu a vyslání hlasatelů do světa, jistě v tomto plánu viděl i svou úlohu. Velmi záhy ho Duch ponouká, aby studoval okolnosti týkající se Antikrista¹⁵². Tomuto vnuknutí ale podlehne. Proti jeho vývodům nelze vcelku nic namítat, ta doba dřív nikdy víc apokalyptická nebyla. Těžko lze Milíče vinit z toho, že vztahoval Janovo Zjevení na svoji dobu, nebyl sám. I dnes bychom našli ve Zjevení pasáže poukazující na současnost. Výsledek byl ovšem tristní. Podobný je nesporný kazatelský a organizační úspěch při budování Jeruzaléma, ale po jeho smrti nastává rozklad. Myšlenku sice vidíme dál pokračovat v Betlémské kapli, ale to jsme již v době církevního schizmatu. Zdá se, že Bůh dává Milíčovi velká vítězství, zvláště u papežského dvora, ale jakoby není dál v jeho posmrtném díle, jako kupříkladu u jiného velkého askety Františka z Assisi.

Lze se domnívat, že Milíč nebyl ovlivněn žádným tehdy rodícím se směrem. O Milíčově a Konrádově vlivu na Devotio moderna holandského zakladatele Geerta Grote¹⁵³ uvažuje Eduard Winter ve svém Frühhumanismu. Nicméně Grotův směr ve snaze o vnitřní opravdovost a zbožnost a následování Ježíše Krista, jako vzoru křesťanského života nebyl natolik ovlivněn očekáváním parusie jako u Milíče. Podobně nedošlo u Milíče k průniku s německou rýnskou mystikou, reprezentovanou v té době Janem Taulerem nebo se začínajícím humanismem Francesca Petrarci. Nesporný se ukázal vliv Konráda Waldhausera, se kterým se doplňovali. Dá se říci, že Milíč reprezentoval typický středověk. Jeho snaha o vytvoření ideální prvoapoštolské společnosti s programem vzájemného ekonomického milosrdenství by narážela na těžkosti v každé době. Nicméně podobné pokusy se napříč dějinami objevují. Za naprosto moderní lze považovat Milíčovu snahu o časté přijímání, která dokazuje opravdovou příslušnost k Duchu svatému. Jeho sociální cítění a nesmiřitelnost s poměry by nám mohla být příkladem i v dnešní době.

¹⁵⁰ Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 120, Traktát o Antikristovi.

¹⁵¹ Bible L 6, 26

¹⁵² Srov. KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*, s. 121, Traktát o Antikristovi.

¹⁵³ Nar. 1340 – 1384, studoval patrně v šedesátých letech v Praze a je doložená jeho korespondence s Prahou. Zakladatel Bratrů společného života.

Závěr

Cílem bakalářské práce byla osobnost kazatele Jana Milíče z Kroměříže na pozadí doby, s přihlédnutím na situaci v církvi a vliv osobností v Čechách před Velkým církevním schizmatem. Při práci se vycházelo z překladů dobové literatury o Milíčovi, *Vita venerabilis prebysteri Milici, praelati ecclesiae Pragensis*, která je připisována jeho žákům a prezentována Bohuslavem Balbínem a *Narratio de Milicii Matěje z Janova*, která je součástí jeho *De Veteris et Novi Testamenti regulis*. Z monografií F. Loskota o Janu Milíči a Konrádu Waldhauserovi, M. Kaňáka o Janu Milíči, Z. Hledíkové o Arnoštu z Pardubic, J. Spěváčka o Karlu IV. a další navazující literatury. Ještě je třeba ze zásadnějších zmínit *Svět středověké církve* Z. Hledíkové a z cizojazyčných oponenturu k Janu Milíči K. Höflera z *Prager Concilien in der vorhussitischen Periode*, uveřejněnou F. Loskotem. Internetových zdrojů bylo použito k objasnění okrajových témat.

Práce byla strukturována do čtyř oddílů. První oddíl se zabýval církví a společností v polovině 14. století, době před začátkem působení Milíče z Kroměříže a vlivům, které bezprostředně podmínily stav církve. Z výše uvedeného pak lze vyvodit tyto závěry: Církev přebrala svou organizační strukturu jako hotovou, jako produkt misie. Církev v českých zemích byla postižena v minulých staletích nedotaženou evangelizací země, která se projevovala pověřčným způsobem života a zvláště na venkově nedostatečným kanonickým povědomím. Důležitou roli zde sehrála zděděná hierarchická germánská mocenská struktura. Obsazování církevních postů probíhalo na mocenském a ekonomickém základě, nikoliv na duchovním. Duchovenstvo vzešlé z takovýchto základů mělo přirozenou tendenci k spíše světskému než duchovnímu způsobu života. Čím více rostlo postavení Čech v centru říše, tím více rostla vzdělanost, řemeslný i společenský život a tyto problémy očividněji vystupovaly na povrch.

Druhý oddíl se zabýval osobnostmi mající bezprostřední vliv na utváření společnosti a formování Jana Milíče z Kroměříže. Z tohoto oddílu lze vyvodit tyto závěry: S rostoucím vlivem a mocí císaře Karla IV. se začala více projevovat jeho snaha vytvořit z Čech nejen mocenskou, ale i duchovní centrum říše římské. V tomto se mohl opřít o svého důvěrníka arcibiskupa Arnošta z Pardubic, který vytvořil pevnou strukturu církve a započal s duchovní obnovou, ke které přispívala i nově založená univerzita. Obnovitelská snaha podpořená kazatelstvím Konráda Waldhausera, kterého pozval císař Karel, začala přinášet jisté ovoce. Ozdravný proces byl veden shora. Stabilita církve a prosperita společnosti se na druhou stranu negativně projevila v nárůstu kléru a v jeho soupeření o zdroje příjmů. Bezprostřední zkušenost Evropy s její nejstrašnější epidemií - morem, který nezmizel, ale v cyklech se opakoval, poznamenala smýšlení lidí apokalyptickým způsobem.

Třetí oddíl se zabýval osobností Jana Milíče z Kroměříže. Z tohoto oddílu lze vyvodit tyto závěry: Přes nesporné osobní charisma, podpořené tvrdou askezí, které se prokázalo obrácením ne nepodstatného počtu věřících a také ve sporech u kurie, se mu nepodařilo rozdmýchat plamen obrody z centra říše skrze navrhovaný koncil do evropského křesťanstva. A to ze dvou příčin. První osobní spočívala v jeho vyhraněnosti a snaze o obnovu prvoapoštolských poměrů v církvi, což bylo nemožné. Ta druhá podstatnější spočívala v tom, že církve a panovníci byli příliš zaměstnání mocenskými problémy, než aby mysleli na obnovu církve.

Čtvrtý oddíl se zabýval srovnáváním. Závěrem lze říci, že každá doba potřebuje své Milíče. Je nutné se v zrcadle i vyhraněných osobností konfrontovat a tak poznávat cestu možného.

Literatura

- BALBÍN B. *Historické rozmanitosti království českého*. Praha: b.n., 1664.
- BERGDOLT K. *Černá smrt v Evropě*. Mnichov: Nakladatelství Vyšehrad Praha, 2002. ISBN 80-7021-541-0
- Bible: podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha: Biblická společnost, 1990. ISBN 80-7113-009-5
- BÖMER J. F., HUBER A. *Listiny - Die Regesten des Keiserreiches unter Kaiser Karl IV*. XLIII; b.m.: b.n., 1897.
- BOUŠE Z. V. *Život ctihodného Jana Milíče z Kroměříže*. Praha: Nakladatelství a knihkupectví U sv. Jindřicha, 1939.
- Codex dipl. Morav. VI. b.m.: b.n.*
- FIALA Z. *Předhusitské Čechy*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978.
- GROLLOVÁ J. *Memento mori středověkých reformních postil*. Ostrava; České Budějovice: Ostravská univerzita; Bohumír Němec–Veduta, 2017. ISBN 978-80-7464-937-0, ISBN 978-80-88030-22-5
- HÖFLER K. *Prager Concilien in der vorhussitischen Periode*. XXXII; b.m.: b.n., 1862.
- HEROLD V., MRÁZ M. *Jana Milíče z Kroměříže Tři řeči synodní*. Praha: Academia, 1974.
- HLAVÁČEK I. *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích*. Praha: SPN, 1965.
- HLEDÍKOVÁ Z. *Arnošt z Pardubic*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-911-9
- HLEDÍKOVÁ Z. *Biskup Jan IV. z Dražic*. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-611-8
- HLEDÍKOVÁ Z. *Svět české středověké církve*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0186-7
- HLEDÍKOVÁ Z., POLC J. V. *Pražské arcibiskupství 1344-1994*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-091-5
- HRABÁK J. a kol. *Dějiny české literatury I: Starší česká literatura*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd Praha, 1959.
- CHÝNA J. *Předchůdci Husovi: Milíč z Kroměříže*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého, 1921.
- JANÁK J., HLEDÍKOVÁ Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-21189-5
- KAŇÁK M. *Milíč z Kroměříže*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1975.
- KLASSEN J. M. *The Nobility and the Making of the Hussite Revolutio*. Washington: b.n., 1978. ISBN 0-914710-40-0
- KLICMAN L. *Ottův slovník naučný*. XVII; Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-057-8
- KLICMAN L. *Ottův slovník naučný*. XXVII; Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-513-8
- KLICMAN L. *Zpráva o cestě po knihovnách v Rakousku a Německu*. Věstník České akademie, roč. II., Praha 1893.
- KOPECKÝ M. *Jan Milíč z Kroměříže a Jan z Jenštejna*. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis, 1999. ISBN 80-238-5905-6
- LECHNER K. *Die ältesten Belehungen und Lehensgerichtsbücher*. I., II., III.; b.m.: b.n.
- Lexikon des Mittelalters IV*. München-Zürich: b.n., 1989.
- LOSKOT F. *Konrad Waldhauser*. Praha: Volná myšlenka, 1909.
- LOSKOT F. *Milíč z Kroměříže otec české reformace*. Praha: Volná myšlenka, 1911.
- NOVÁK J. F. *Acta Innocentii VI*. b.m.: Monumenta Vaticana II., 1907.
- MENČÍK F. *Milíč a jeho dva spisy z roku 1367*. Praha: Věstník Královské české společnosti nauk, 1890.
- PALACKÝ F. *Über Folmerbücher*. díl 2; Praha: b.n., 1847.
- PALACKÝ F. *Die Vorläufer des Hussitentums*. b.m.: b.n., 1846.

- PELZEL F. M. *Lebesgeschichte des Römischen und Böhmisches Königs Wenceslaus*. díl 1; Prag: Urkundenbuch, 1788.
- POLC J. V. *Česká církev v dějinách*. Praha: Akropolis, 1999. ISBN 80-85770-75-X
- Prameny dějin českých. Díl I: Životy svatých a některých jiných osob nábožných*. Praha: Nákladem Musea království českého, 1873.
- Raynaldi Annales ecclesiastici, Tomus XVI*. b.m.: b.n.
- Rukopis kapituly pražské I. 40, 142*.
- Rukopis kapituly pražské I. 40, 336*.
- Rukopis univerzitní knihovny pražské I D 37*.
- Rukopis univerzitní knihovny pražské VIII D 26*.
- Rukopis univerzitní knihovny pražské I E 20*, fol. 181b-185a.
- Rukopis univerzitní knihovny pražské I E 20*, fol. 185a-190a.
- Rukopis univerzitní knihovny pražské X. A 2*, fol. 66 sequ.
- SPĚVÁČEK J. *Karel IV život a dílo (1316-1378)*. Praha: Svoboda, 1979.
- SVOBODA J. *Historie morových epidemií*. Časopis Vesmír 74, 496, 1995/9.
- TADRA F. *Kanceláře a písaři v zemích čes. za králů z rodu lucemb. Jana, Karla IV a Václava IV*. b.m: b.n., 1892.
- TADRA F. *Soudní akta konsist. pražské I*. 1893.
- WINTER E. *Frühhumanismus: siene Entwicklung in Böhmen und deren europaische Bedeutung für die Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundr*. Berlin: Akademie-Verl., 1964.
- WOLNÝ G., KIRCHL *Topographie von Mähren II*. B.m: b.n., 1835.
- Zemské desky Olomoucké I*. b.m.: b.n.,

Odkazy

SVOBODA J. *Historie morových epidemií*; [online]; číslo vydání – neuvedeno; místo vydání – neuvedeno; Časopis Vesmír 74, 496; 5.9.1995; [cit. 2018-01-28]; Dostupné na <http://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-9/historie-morovych-epidemii.html>.

TOUFAR P. *Karel IV. krvácel z úst („...“)*; [online]; číslo vydání – neuvedeno; místo vydání – neuvedeno; Technet.cz-vojenství; 19. května 2016; [cit. 2018-02-24]; Dostupné na https://technet.idnes.cz/karel-iv-karel-ctvrty-Oto-vojenstvi.aspx?c=A160513_135102_vojenstvi_kuz.

ABSTRAKT

TIBITANCL M. *Jan Milíč z Kroměříže*. České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce M. Weis.

Klíčová slova

Situace v české církvi v 14. století, Arnošt z Pardubic, Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže.

Práce se zabývá kazatelem Janem Milíčem z Kroměříže na pozadí doby a situace v české církvi v polovině čtrnáctého století. Skládá se ze čtyř samostatných kapitol. První se zabývá situací v církvi čtrnáctého století. Druhá se zabývá osobnostmi, které měly vliv na život a působení Jana Milíče a třetí kapitola se věnuje jeho samotnému životu a dílu. Poslední kapitola se věnuje shrnutí.

ABSTRACT

Jan Milíč from Kroměříž

Keywords

The situation in the Czech church during 14th century, Arnošt from Pardubice, Konrád Waldhauser, Jan Milíč from Kroměříž.

This work deals with the preacher of Jan Milíč from Kroměříž on the background of situation in the Czech Church during the 14th century. It consists of four independent chapters. The first of them describes the situation in church in the 14th century. The next one deals with persons influencing the life and operation of Jan Milíč. The third chapter is devoted to his life itself and his work. The last chapter is a summary of previous text.